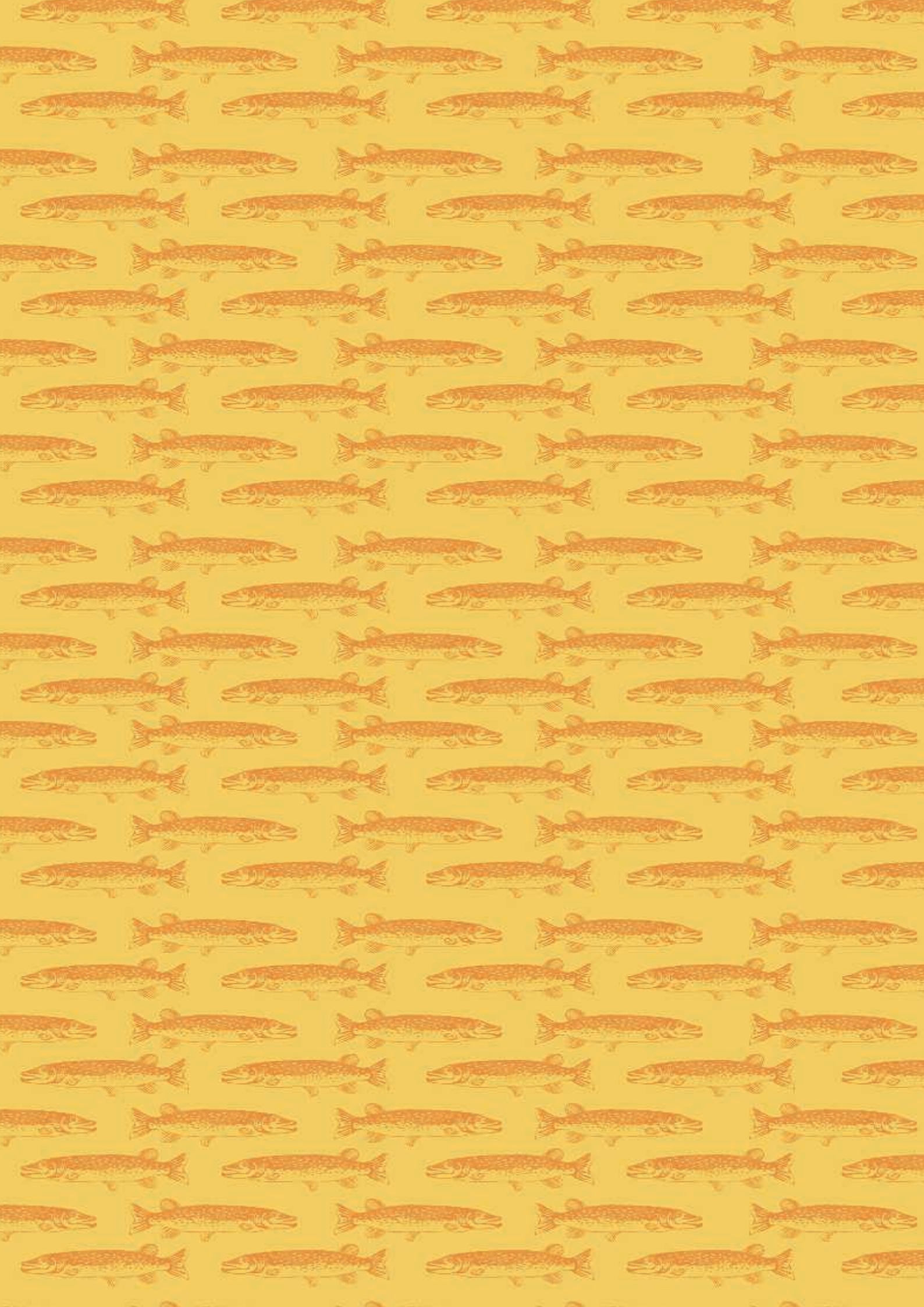

LASTEN-
JA
NUORTEN-
KIRJASTO-
TYÖ PiKe-
KIRJASTOISSA

LÄMMÖLLÄ
LUKEMISEN
TUKENA

.....

LASTEN JA NUORTEN KIRJASTOTYÖ PIKE-ALUEELLA - LÄMMÖLLÄ LUKEMISEN TUkena

.....

Toimitus: Jarkko Rikkilä ja PiKen lanu-tiimi

Teksti: Mervi Hietanen

Kansi- ja sarjakuva: Emmi Nieminen

Taitto: Katariina Kirves, Grano Oy, 2019

<https://akepike.fi>

Facebook: PiKen LaNu-foorumi

PiKen lanu-tiimi:

Laura Hekkala-Vatula, Jyväskylä

Hanna-Leena Majuri-Jantunen, Jyväskylä

Johanna Elo, Jämsä

Johanna Tornikoski, Muurame

Niina Salmenkangas, Tampere

Mervi Hietanen, Tampere

Saija Rajamäki/Anna Missilä, Sastamala

Yleisen kirjaston tehtävänä on:

tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin,

ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa,
edistää lukemista ja kirjallisuutta,

tarjota tietopalvelua,
ohjausta ja tukea tiedon
hankintaan ja käyttöön
sekä monipuoliseen
lukutaitoon,

tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan,

edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua,
aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta,

tarjota mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen.

Sisällys

1	“Universumin avain”: lasten- ja nuortenkirjastotyön merkitys.....	7
2	“Viraalit nerot”: kirjastolainen kohtaa ja kuuntelee.....	13
3	“Laulavat lenkkitossut”: lanu-kirjastotyön ytimessä.....	21
4	“Räppiä ja rettelöitä”: lukemisen edistäminen kirjastossa.....	29
5	“Selityspakki”: ajankohtainen lanu-kokoelma.....	37
6	“Sisarla”: lasten- ja nuortenkirjastotilat.....	43
7	“Pipsa Pipariviulun 42 kaveria”: kumppanuudet ja yhteistyö.....	53
8	“Maaliviivalla”: asennetta ja osaamista.....	61

Lähteet

A large, abstract watercolor splash in shades of pink, magenta, and orange, centered on a white background. The splash has a soft, painterly texture with varying intensities of color.

1

"UNIVERSUMIN AVAIN":
lasten- ja nuorten-
kirjastotyön merkitys

• • • • •

"Universumin avain"

1

LASTEN- JA NUORTENKIRJASTOTYÖN MERKITYS

Pirkanmaan ja Keski-Suomen laajalle alueella on 110 erikokoista ja -näköistä kirjastoa, ja meidän kaduillamme ja kouluillamme kiertää 17 kirjastoautoa (Suomen yleisten kirjastojen tilastot, 2018). Monen monta paikkaa, joissa käy lapsia ja nuoria kirjaston asiakkaina! Yhteinen kehittäjäkirjastotyömme alkoi keväällä 2018.

Perustimme saman tien työvälineeksi pienen lasten- ja nuortenkirjastotyöryhmän, jota kutsumme lanu-tiimiksi. PiKen LaNu-foorumiin kuuluvat puolestaan kaikki alueellamme lasten- ja nuortenkirjastotyötä tekevät, meillä on Facebook-ryhmä ja järjestämme yhteisiä koulutuksia säännöllisesti pari kertaa vuodessa.

Ajatus alueemme omasta lasten- ja nuortenkirjastotyön huolto-oppaasta syntyi syksyn 2018 tapaamisessa ja keväällä 2019 aloitimme käsikirjan suunnittelun Päivi Jokitalon vetämissä työpajassa. Päivän tuloksena kokosimme yhteen sen, millaisia asioita oppaassa pitää olla ja kenelle opas on suunnattu. Kirjasta toivottiin käytännöllistä arjen apua ja vinkkipankkia sekä aloittelevalle että konkarille. Lisäksi opas kertoo kirjaston muille työntekijöille ja päättäjille, mitä kaikkea lasten- ja nuortenkirjastotyöhön kuuluu. Odotuksia on paljon, mutta toivon oppaasta löytyvän apua erilaisiin tilanteisiin.

Lasten- ja nuortenkirjastotyö on monipuolista, iloista ja tärkeää: työntekijät ovat aikamoisia moniosaajia! Keväällä 2019 teetimme kyselyn alueemme lasten- ja nuortenkirjastotyöstä. Kyselyyn vastasi 135 kirjastolaista ja saimme heiltä arvokasta tietoa siitä, millaista työ on tällä hetkellä ja millaisia ajatuksia tulevaisuuden suhteen on. Kaikki osallistujat eivät vastanneet jokaiseen

kysymykseen, mutta vastauksista piirtyy selvästi monia samansuuntaisia ajatuksia ja ilmiöitä, joita oppaassa esitellään. Omaan kyselytutkimukseemme viitataan tässä julkaisussa nimellä lanu-kysely ja oppaan runko koostuu työpajapäivässä esiin nousseista asioista, joiden katsoimme olevan lasten- ja nuortenkirjastotyön ydintä. Eri-tyisesti lasten ja nuorten kohtaaminen, sisältötyö ja kirjastopedagogiikka ovat tärkeitä lasten- ja nuortenkirjastotyössä.

Kiitän Pirkanmaan ja Keski-Suomen lasten- ja nuortenkirjastotyön lanu-tiimiä: Niinaa, Lauraa, Hanna-Leenaa, Johannaa, Johannaa, Annaa sekä Saijaa ja kaikkia muita opasta kommentoineita avusta!

5.11.2019 Tampereella,

Mervi Hietanen

Pedagoginen informaatikko,
Tampereen kaupunginkirjasto

PS. LANU-SANAN KÄYTTÄMINEN ON SILKKA AJAN- JA TILANSÄÄSTÖÄ TYÖRYHMÄN NIMESSÄ JA OPPAASSA! KOKEMUKSEN PERUSTEELLA YLI 50 MERKIN RIMPSU "PIRKANMAAN JA KESKI-SUOMEN LASTEN- JA NUORTENKIRJASTOTYÖ" LÄKÄHDYTTÄÄ SEKÄ LUKIJAN ETTÄ KIRJOITTAJAN.

HEI! TÄSSÄ ME KAIKKI 45 PIRKANMAAN JA KESKI-SUOMEN ALUEEN KUNTAA JA KAUPUNKIA OLEMME: AKAA, HANKASALMI, HÄMEENKYRÖ, IKAALINEN, JOUTSA, JUUPAJOKI, JYVÄSKYLÄ, JÄMSÄ, KANGASALA, KANNONKOSKI, KARSTULA, KEURUU, KIHNIÖ, KINNULA, KIVIJÄRVI, KONNEVESI, KUHKONEN, KYYJÄRVI, LAUKA, LEMPÄLÄ, LUHANKA, MULTIA, MUURAME, MÄNTÄ-VILPPULA, NOKIA, ORIVESI, PARKANO, PETÄJÄVESI, PIHTIPUDAS, PIRKKALA, PUNKALAIHDUN, PÄLKÄNE, RUOVESEI, SAARIJÄRVI, SASTAMALA, TAMPERE, TOIVAKKA, URJALA, UURAINEN, VALKEAKOSKI, VESILAHTI, VIITASAARI, VIRRAT, YLÖJÄRVI JA ÄÄNEKOSKI!

HYÖTYÄ, ELÄMYKSIÄ JA ILOA

Kansainvälisen kirjastojärjestö IFLAN Children and Young Adults Section -jaosto on koonnut suosituksensa 0 - 18 -vuotiaiden lasten kirjastopalveluille. Suosituksissa näkyy työn monipuolisuus ja vaativuus. Lasten- ja nuortenkirjastotyön merkityksen ja tavoitteiden mukaan kirjasto:

- **EDISTÄÄ** jokaisen oikeutta tietoon, lukutaitoon, kulttuuriseen kehitykseen ja elinikäiseen oppimiseen.
- **INNOSTAA** nauttimaan lukemisesta - hyvän lukutaidon hyödyt ovat moninaiset ja kiistattomat!
- **TARJOAA** lapsille ja nuorille monipuolisen oppimis- ja harrastusympäristön, josta löytyy e-aineistoja ja fyysisiä aineistoja eri kielillä.

- **KEHITTÄÄ** lasten ja nuorten monilukutaitoa, tukee lukemisvaikeuksissa ja edistää digitaalisten lukutaitojen kehittymistä.
- **TARJOAA** monipuolisia tapah- tumia ja sisältöjä, jotka tuovat elämään iloa, hyötyä ja elämyksiä.

- **TARJOAA** toimintaa, aineistoja ja tiloja lapsille, vanhemmille ja kasvattajille.
- **ON** turvallinen ja maksuton paikka, jonne kaikki ovat tervetulleita.
- **ROHKASEE** lapsia kasvamaan itse- varmoiksi ja osaaviksi yksilöiksi ja kansalaisiksi.

- **TEKEE** yhteistyötä ja mahdollistaa kumppanuuksia: yhdessä voimme tarjota lapsille, nuorille ja perheille enemmän kuin yksin.
- **TUKEE** lasten ja nuorten omaehtoista kirjastonkäyttöä.

(SOVELTAEN MUOKATTU LÄHTEISTÄ: IFLA, SUOSITUKSET 0-18-VUOTIAIDEN LASTEN KIRJASTOPALVELUILLE, 2018, S. 5 JA TAMPEREEN KAUPUNGINKIRJASTON KOTISIVUT ->MONILUKUTAITO JA VINKKAUS.)

"Universumin avain"

SUPERKIRJASTOLAINEN TYÖSSÄÄN

IFLAN LAATUSUOSITUKSISSA KERROTAAN MYÖS, MITÄ KAIKKEA TEHOKKAAN JA ASiantuntevan lastenkirjaston työntekijän työhön kuuluu. Suosituksia mukailleen meidänkin alueemme lasten- ja nuortenkirjastoammattilainen:

- tekee kirjaston käytöstä kannustavaa, helppoa ja iloista
- ymmärtää lapsen kasvun ja kehityksen ikävaiheittaisia ominaispiirteitä ja osaa huomioida ne työssään.
- seuraa suunnitelmallisesti paikallisen yhteisön lasten, nuorten ja perheiden tarpeita sekä kehittää, toteuttaa ja arvioi tarpeisiin vastaavia kirjastopalveluja.
- on kiinnostunut lasten- ja nuortenkulttuurista, tutustuu monipuolisesti fyysisiin ja digitaalisiin aineistoihin ja osaa valita kirjastoon kattavan ja laadukkaan lasten ja nuorten kokoelman.
- pysyy ajan tasalla teknologian kehityksestä, digitaalisesta maailmasta ja sosiaalisesta mediasta, sekä niiden merkityksestä lasten ja nuorten kirjastopalveluille.
- osallistaa yhteisöään ja kehittää kumppanuuksia.
- työskentelee yhdessä muiden lapsia, nuoria ja perheitä palvelevien tahojen kanssa, kohti yhteisiä tavoitteita.
- viestii tehokkaasti asiakkaiden, kollegojen ja yhteistyökumppanien kanssa.
- työskentelee luovasti, tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Pohtii kirjastopalveluiden tärkeysjärjestystä ja työskentelee kollegojen kanssa tärkeysjärjestyksen ja suunnitelman mukaisesti.
- osaa käyttää työhön budjetoituja varoja suunnitelmallisesti ja tehokkaasti.
- arvioi omaa toimintaansa, on joustava ja kehittää säännöllisesti ammattitaitoaan

(Muokattu lähteestä: IFLA, Suositukset 0–18-vuotiaiden lasten kirjastopalveluille, 2018, s. 6.)

Osa suosituksista liittyy erityisesti lasten- ja nuortenkirjastotyöhön, ja osa on yleisiä työelämätaitoja, joille on käyttöä monenlaisissa töissä. Melkoisen vaativaa työtä!

2

“VIRAALIT NEROT”:
kirjastolainen kohtaa
ja kuuntelee

• • • • •

"Viraalit nerot"

2

KIRJASTOLAINEN KOHTAA JA KUUNTELEE

TÄRKEINTÄ LASTEN- JA NUORTEN-KIRJASTOTYÖSSÄ ON ASENNE:

"HARVASSA PAIKASSA LAPSI TULEE NÄIN KOHDATUKSI, ITSE ASIAKKAANA, NIIN ETTEI HÄNEN OHITSEEN PUHUTA VAIN AIKUISELLE. -- EI MITÄÄN SUURIA JA MULLISTAVIA, MUTTA NIIN HIE-NOLLA JA AIDOLLA TYYLILLÄ, ETTÄ ASIOINNISTA JÄÄ POIKKEUKSETTA HYVÄ FIILIS."

ASIAKASPALAUTETTA KIRJASTOLLE.

Pirkanmaan ja Keski-Suomen lasten- ja nuortenkirjastojen vastauksista piirtyy kuva innostuneista, työlleen omistautuneista ja motivoituneista kirjastoammattilaisista, jotka kokevat työnsä merkitykselliseksi ja arvoaan vastaavaksi. Lasten ja nuorten lukutaito huolettaa ja sen eteen tehdään alueella paljon. Asiakaspalvelu ja sisältöjen avaaminen ovat lasten- ja nuortenkirjastotyössä tärkeitä.

LAPSET ♥ KIRJASTO

Asiakkaat kaipaavat nykyistä aktiivisempaa avun tarjoamista ja palvelua kaikkialla kirjastossa. Lapsiperheet ja seniorit olivat kirjaston palveluihin tyytyväisimpiä, kun taas nuoret käyttäjät ja parhaiten toimeentulevat suhtautuivat kirjastoon muita vastaajia kriittisemmin. Nuoret ovat Pirkanmaan ja Keski-Suomen asiakaspalvelukyselyn mukaan epävarmoja kirjasto-osaamisestaan ja kaipaavat kirjaston palveluja nykyistä useampiin digitaalisiin kanaviin. Kasvokkainen asiakaspalvelu on erityisesti nuorten mielestä kirjaston paras palvelu. Onnistuneet suositukset lisäävät myönteistä kirjastokokemusta ja samalla

asiakkaan kokemus omista käyttötaidoista vahvistuu. (Rikkilä et al., 2019, s. 38.)

Aluehallintoviraston asiakaskyselyssä keväällä 2018 asiakkaat kertoivat, että kirjastot ovat auttaneet löytämään tarvittua tietoa, tarjonneet virikkeitä vapaa-aikaan ja harrastuksiin sekä parantaneet elämänlaatua. Alle 15-vuotiaiden vastauksissa nousivat esiin samat asiat kuin aikuisillakin, mutta vaikutukset ovat olleet nuorten osalta jopa positiivisemmat. Kirjastot ovat parantaneet alle 15-vuotiaiden tietoteknisiä kykyjä, lisänneet lukemista ja sosiaalisia kontakteja muuta väestöä enemmän. (Länsi- ja Sisä-Suomen kirjastot 2017, 2019, s. 12 – 13.)

RENTO JA YSTÄVÄLLINEN ASIAKASPALVELU

Asiakkaissa kohtaamme aikuisten ja perheiden lisäksi himolukijoita, innokkaita opiskelijoita, vauhdikkaita pelihirmuja, kaveritaitojen oppijoita, ystävää ja aikuista kaipaavia, tukea ja rohkaisua tarvitsevia, porukassa hengailijoita ja muuten monenlaisia lapsia ja nuoria. Monenkirjavat tarpeet näkyvät ja kuuluvat: arjessa tulee vastaan luovuutta haastavia hetkiä, jotka saavat työlleen omistautuneen lasten- ja nuortenkirjastolaisen huokaisemaan ja miettimään, mikä tällä kertaa on paras tapa hoitaa tilanne.

Tampereella Lasten Parlamentista kerätty kirjastoministerien raati vieraili kirjastoissa. Alakoulukäisiltä kirjastoministereiltä kysyttiin, mitä kirjastonhoitajien pitäisi tehdä, että lapsiasiakkaat uskaltavat tulla kysymään apua.

LAPSET VASTASIVAT:

“Hymyillä, jutella, olla positiivisia, tulla kysymään iloisesti, ei painostavasti, tarvitseeko apua.”

“Olla rennosti. Ihmistä, joka murisee itseksensä, on vaikea lähestyä.”

“Hoitajien pitäisi vaikuttaa turvalisilta. He voisivat tulla kysymään, tarvitsevatko he [asiakkaat] apua.”

PARIKYMPPISET NUORET OVAT ALAKOULULAISTEN KANSSA SAMOILLA LINJOILLA. UNELMIEN ASIAKASPALVELIJA:

(PIRKANMAAN JA KESKI-SUOMEN ASIAKASPALVELUKYSELY, 2018)

"Viraalit nerot"

KIRJASTOLAINEN KOHTAA JA KUUNTELEE

KIRJASTOLAISET ♥ KOHTAAMISET

Pirkanmaan ja Keski-Suomen alueiden lanu-ky-selyssä halusimme tietää, mitkä asiat työssä kuormittavat ja voimaannuttavat. Ylivoimaisesti eniten voimia vastanneet lasten- ja nuortenkirjastotyön ammattilaiset saavat kohtaamisista. Asiakkaat, työkaverit ja yhteistyökumppanit ovat enemmistön mielestä parasta työssä. Positiivinen palaute ja huumori ilahduttavat ja piristävät asiakaspalvelussa ja työhuoneessa. Työssä onnistuminen näkyy lasten- ja nuortenkirjastotyössä konkreettisesti. Ryhmäkäynneillä ja asiakaspalvelussa saatu palaute ja lasten lukuinnostus vinkkauksen jälkeen kertovat työn merkittävyydestä.

”Jokainen onnistunut asiakaspalvelutilanne tuo voimaa! Erityisesti asiakkailta saatu positiivinen palaute, oppilaiden innostus kirjavinkkauksen jälkeen, päiväkotilapset jotka malttavat keskittyä satuun... Myös työkavereiden tuki ja tsemppi ovat tärkeitä jaksamisen kannalta. (Pirkanmaan ja Keski-Suomen lanu-ky-sely, 2019.)

Kirjaston perusajatuksena on, että kaikkia asiakkaita kohdellaan tasavertaisesti ja asiakaspalvelu on hyvää. Jokaista tervehditään ja asiakkaaseen otetaan tilanteen mukainen kontakti: joskus riittää hymy, nyökkäys ja saatavilla oleminen, toisinaan apua on paras tarjota suoraan. Erityisesti lasten ja nuorten asiakkaiden kohdalla sopii kirjastoon hyvin Nuorten Palvelut ry:n tavoite siitä, että jokainen ”kokee tulevansa kuulluksi ja nähdyksi arjessaan, tuetuksi ja autetuksi vaikeuksissaan ja hyväksytyksi jäseneksi yhteisöön, jonka kokee tärkeäksi.”

Kyselyyn vastanneet kirjastoammattilaiset vaikuttavat tilannetajuisen asiakaspalvelun mestareilta. Lapsia ja nuoria kuunnellaan ja heidän kysymyksensä ovat kirjastossa tärkeitä.

Vastausten perusteella asiakkaat myös kuormittavat työssä:

- *Lapsiryhmät ovat muuttuneet levottomammiksi, keskittyminen on heikkoa. Myös vanhemmat ovat kärsimättömämpiä. Vinkkaustilanne katkeaa useaan kertaan ja se on väsyttävää.*
- *Nuorten käytös kirjastossa ei ole aina kirjastoon sopivaa ja heidän ja muun asiakaskunnan tasapainon etsiminen haastaa.*

(Pirkanmaan ja Keski-Suomen lanu-ky-sely, 2019.)

Lasten- ja nuortenkirjastotyössä tulee tilanteita, jolloin vaativan ja asiantuntijuuteen perustuvan asiakaspalvelutyön tekeminen on hankalaa ja työn ohessa joutuu pohtimaan, miten levottomasti käyttäytyvän asiakkaan tai porukan saa lopettamaan muita häiritsevän käytöksen. Tilanteista kannattaa puhua työkavereiden kanssa ja voidaan yhdessä sopia, millaisia ovat henkilökunnan yhteiset toimintatavat. Näin jokaisella työntekijällä on muiden tuki takana, eikä kukaan jää järjestyksenpidossa yksin.

LEVOTTOMAN NUORISON KESYTYSKESKINOJA

1. PUUTU TILANTEISIIN ROHKEASTI JA MAHDOLLISIMMAN NOPEASTI ENNEN KUIN NE KÄRJISTYVÄT.

2. OLE YSTÄVÄLLINEN, MUTTA JÄMÄKKÄ. SE VIE ASIOITA PAREMMIN ETEENPÄIN KUIN KIUKKUINEN ASENNE.

3. ÄLÄ MENETÄ MALTTIASI, JATKA KESKUSTELUA RAUHALLISESTI.

4. PERUSTELE, MIKSI JOKU ASIA EI OLE SALLITTUA TAI SUOTAVAA. PELKKÄ KÄSKY TAI PYYNTÖ EI RIITÄ.

5. HYÖDYNNÄ SELKEITÄ OPASTEITA, JOS MAHDOLLISTA

6. KESKUSTELE MAHDOLLISUUKSIEN MUKAAN NUOREN KANSSA JA LAITA HÄNET ITSE MIETTIMÄÄN RATKAISUA TILANTEESEEN.

7. RYHMÄTILANTEESSA HAVAITSE RYHMÄN "JOHTAJA" JA PUHUTTELE HÄNTÄ ERILLÄÄN.

8. RYHMÄRANGAISTUSTA KANNATTAA VÄLTÄÄ. KOKO RYHMÄN KOLLEKTIIVINEN KOHTELU KOETAAN EPÄOIKEUDENMUKAISENA JA SE HEIKENTÄÄ NUOREN LUOTTAMUKSEN SAAVUTTAMISTA.

9. LYHYT NEUVONPITO TAI TUUMAUSTAUKO VOI TUODA RATKAISUN, JOKA HYÖDYTTÄÄ MOLEMPIA OSAPUOLIA.

10. NUOREN POISTAMINEN TILASTA EI VÄLTÄMÄTTÄ RATKAISE ONGELMAA

PIDEMMÄLLÄ TÄHTÄIMELLÄ JA VASTAAVA TILANNE SAMAN ASIAKKAAN KANSSA VOI OLLA EDESSÄ JO SEURAAVANA PÄIVÄNÄ.

11. ANNA NUORELLE MAHDOLLISUUS "KUNNIALLISEEN PERÄÄNTYMISEEN" TAI PYYDETYN TEHTÄVÄN SUORITTAMISEEN VALVOMATTA. POISTU HETKEKSI PYYNNÖN JÄLKEEN.

12. ANNA VAIHTOEHTOJA ESIMERKIKSI SOTKEMISESSA: "SIIVOATKO TÄMÄN VAI KORJAAMMEKO ME SOTKUN JA SINÄ LÄHDET ULOS?"

13. SAATA VIESTI PERILLE JOHDONMUKAISESTI JA VIE ONGELMAAN PUUTTUMINEN LOPPURATKAISUUN ASTI.

14. HUUMORI TOIMII TIETTYYN RAJAAN SAAKKA, MUTTA EI VÄLTÄMÄTTÄ RATKAISE KAIKKEA.

15. JOS TILANNE MUUTTUU UHKAAVAKSI, KUTSU PAIKALLE ESIMIES TAI TYÖKAVERI. TARVITTAESSA OTA YHTEYS VARTIJAAN TAI POLIISIIN.

(NUORET KIRJASTOSSA. TYÖNTEKIJÄN OPAS. 2016, S. 11.)

Yhteisistä pelisäännöistä kannattaa keskustella kirjastossa oleskelevien lasten ja nuorten kanssa. Kun he saavat vaikuttaa siihen, kuinka kirjastossa on sopivaa oleskella, he sitoutuvat sääntöihin paremmin. Nuorten ottamisesta mukaan tilojen ja palveluiden suunnitteluun sekä yhteistyöstä nuorisotoimen kanssa on useissa kirjastoissa hyviä kokemuksia.

"Viraalit nerot"

KIRJASTOLAINEN KOHTAA JA KUUNTELEE

HUOLI ASIAKKAASTA

Lasten- ja nuortenkirjastotyössä kohdataan koko elämän kirjo. Huolehdimme siitä, että ketään ei kiusata ja että kirjasto on paikka, jonne kaikki ovat tervetulleita. Jos kouluikäinen lapsi tai nuori on koulupäivän aikana toistuvasti yksin kirjastossa, on tilanteeseen syytä puuttua. Lapselta voi kysyä, onko kaikki hyvin ja huoltajalle tai opettajalle kannattaa soittaa, jos heidät tietää.

Lapsesta tai nuoresta huolissaan oleva voi soittaa lapsiperheiden sosiaalipalveluihin ja kysyä apua, tai tehdä lastensuojeluilmoituksen. Opettajien, koulukuraattorien ja erityisnuoriso-ohjaajien kanssa verkostoituminen kannattaa, sillä hankalissa tilanteissa on hyvä, kun useampi aikuinen tekee yhteistyötä lapsen tai nuoren ongelmien ratkaisemiseksi. Oman osaamisen ja vastuun rajat on kuitenkin syytä tunnistaa. Muiden alojen ammattilaisilla on lasten- ja nuortenkirjastotyötä tekevää tehokkaammat työkalut vaativissa ongelmatilanteissa.

Lapset ja nuoret kohtaavat kirjastossa monenlaisia ihmisiä, henkilökuntaa, muita asiakkaita. On hienoa, että kirjastossa tarjotaan palvelujen ja aineistojen ohella tilaa oleskella ja harjoitella sosiaalisten suhteiden rakentamista. Nuorten parissa kirjastotyötä tekevä saa usein nähdä nuoren elämän suuria asioita aitiopaikalta: ensimmäiset ihastukset, uudet ystävyssuhteet ja omien kiinnostuksen kohteiden tai elämänpolun löytymisen. Kirjastonhoitaja saattaa olla lapsen ja nuoren elämässä yksi kuuntelevista, turvallisista aikuisista, jolle voi kertoa pieniä ja suuria, tärkeitä asioita.

3

“LAULAVAT LENKKITOSSUT”:
*lanu-kirjastotyön
ytimessä*

.....

"Laulavat lenkkitoiset"

3

LANU-KIRJASTOTYÖN YTIMESSÄ

SISÄLLÖNTUNTEMUS

Kirjastotyössä sisältöjen tuntemus on tärkeää, ja lasten- ja nuortenkirjastotyössä se on välttämätöntä. Erityisesti suurten ja keskikokoisten kirjastojen lasten- ja nuortenosastoilla asiakkaat olettavat henkilökunnan tuntevan aineiston laajasti. Lasten- ja nuortenkirjastotyöhön kuuluu olennaisena osana aineistoihin perehtyminen ja ajankohtaisten lasten ja nuorten elämään kuuluvien ilmiöiden seuraaminen. Myös kirjastojen chatti- ja suositteilupalveluissa kysytään lasten- ja nuortenkirjallisuudesta. Asiakaspalvelukysymykset vaihtelevat eri-ikäisille, eri tasoille lukijoille ja erilaisen kirjallisen maun omaaville asiakkaille sopivista lukusuosituksista koulun lukupiirikirjojen valintaan. Välillä etsitään luku-elämyksiä vuosien ja vuosikymmenten takaa tai kootaan aineistopaketteja eri aiheista.

Pirkanmaan ja Keski-Suomen alueen kirjastojen asiakaspalveluhankkeessa kuunneltiin, mitä sanottavaa kirjastoammattilaisilla on kirjastosta. Henkilökunta arvioi parannettavaa olevan erityisesti aktiivisessa jalkautumisessa kirjastotilaan, suositteeluissa ja vinkkauksessa. Vastausten perusteella sisältöjen avaamiseen ja sisältöosaamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Asiakastyötä tekevät kaipaavat aikaa tutustua aineistoihin. (Rikkilä et al., 2019, s. 31.)

Aikuisten kirjallisuudesta kirjoitetaan suhteellisen paljon: on blogeja, kritiikkejä ja keskusteluja sosiaalisessa mediassa. On mahdollista säilyttää tuntuma uuteen kirjallisuuteen, vaikka kaikkea ilmestynyttä ei ehdi itse lukea. Lastenkirjallisuutta arvioidaan lehdissä vähemmän kuin aikuisten kirjallisuutta ja kaikkiaan lasten- ja nuortenkirjallisuuden seuraaminen vaatii

asiantuntevalta työntekijältä huomattavaa omakohtaista paneutumista. Suositteijalla ja kirjavinkkarilla on erityinen vastuu tuntea aineisto, koska pieleen menneen lukusuosituksen vaikutukset voivat olla kauaskantoiset.

SISÄLTÖTYÖTÄ TYÖAJALLA

Sisällöntuntemus on oleellinen osa lasten- ja nuortenkirjastotyötä, joten sen on syytä näkyä työajan käytössä. Aineistoihin perehtyminen ja vinkkauksiin valmistautuminen kuuluvat työhön. Kun vinkkaus näkyy toimenkuvassa, valmistautumista ja esimerkiksi kirjavinkin ja muistiinpanojen kirjoittamista saa ilman muuta tehdä työajalla.

Aineistoon tutustumista ja vinkkausten valmistelua tuetaan kirjastoissa monin keinoin. Valmistelupäivien osalta käytännöt vaihtelevat kunnittain. Esimerkiksi Tampereella jokaista uutta, erilaista, vinkkausta varten saa valmistelupäivän, joita voi pitää yhteensä kuusi lukuvuoden aikana. Valmistelupäivien lisäksi sisältöihin tutustutaan muun työn lomassa aina tilanteen mukaan.

Valmistelua tehdään sekä työpaikalla että kotona. Helppolukuisiin lastenkirjoihin ja kuvakirjoihin tutustuminen käy nopeasti, mutta nuortenkirjat vaativat enemmän paneutumista. Niitä luetaan usein omalla ajalla. Pirkanmaan ja Keski-Suomen alueen lasten- ja nuortenkirjastotyöstä tehdyn kyselyn vapaapalautteissa kerrotaan, että vinkkauksiin saa valmistautua työajalla, mutta on itse huolehdittava, että muut työt sen sallivat. Tämä vaatii organisointia, napakkuutta ja puolensa pitämistä.

TUKEA, YHTEISTYÖTÄ JA AVUNANTOA

Monessa työyhteisössä ymmärretään vinkkausten vaativuus ja tarpeet: vinkkarin kollegat auttavat esimerkiksi kirjojen etsimisessä ja varaamisessa ja kirjavinkkarille järjestetään mahdollisuudet ja aika valmisteluun.

Joissakin kirjastoissa tilanne on hankala. Vinkkaus on keskeinen keino lukutaidon tukemisessa, mutta pienissä kirjastoissa voimavarat saattavat olla niin pienet, että henkilökunta ei pysty itse vinkkaamaan ja palvelua järjestetään erilaisilla hankerahoituksilla palkaamalla ulkopuolinen vinkkari. Tällöin on vaarana, että lapset ja nuoret eivät osaa yhdistää suoraan koululla käynyt vierasta kirjavinkkaria oman paikkakunnan kirjastoon. Vinkkausten lisäksi aineistoihin tutustuminen auttaa asiakaspalvelussa: ellei vinkkausten vuoksi ole pakko tutustua lasten- ja nuortenkirjallisuuteen, jää paljon laadukkaita ja kiinnostavia kirjoja lukematta, eikä niitä osaa suositella lukusuositusten kysyjille.

Lanu-kyselyn mukaan keskikokoisissa (4 – 15 työntekijää) ja suurissa kirjastoissa (yli 15 työntekijää) luokkia ja kouluja voidaan jakaa kollegoiden kesken: jokaisella on vastuuluokka-asteensa tai koulunsa, joiden vinkkauksista ja opetuksista huolehditaan. Apua voidaan antaa niin, että vinkkari liikkuu vastualueensa ulkopuolella ja toisesta kirjastosta voidaan lähettää työvoimaa avuksi ja korvaamaan vinkkarin työpanosta. Lisäksi jos koulu on hankalan matkan päässä, eivätkä luokat pääse helposti kirjastoon, työnantaja voi tukea vinkkaamista korvaamalla oman auton tai taksin käytön. Johdon tuki ja työyhteisön arvostava ilmapiiri ovat ensiarvoisen tärkeitä.

Vinkkausten tukeminen ja selkeät työkäytännöt näkyvät kirjastoissa vinkkausten säännöllisenä järjestämisenä ja laadukkuutena. Koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelma tai palvelulupaus auttaa vinkkausten suunnittelussa ja sovittuun voi vedota, jos kirjastossa ei ole mahdollisuutta vastata kaikkiin toiveisiin. Välillä yhteistyöpyynnöt ovat mahdottomia: samalle oppitunnin mittaiselle käynnille toivotaan kirjastonkäytön perusopastusta, tiedonhaun opetusta, vinkkausta ja vapaata kirjastossa oleskelua. Tällainen ”kevytvinkkaus” voi olla aineiston nopeaa esittelyä, jolloin siihen ei tarvitse valmistautua perinpohjaisesti.

Kirjavinkkareiden kesken tehdään yhteistyötä kertomalla kollegoille hyvistä aineistoista. Moni vinkkari seuraa lisäksi blogeissa, verkkosivustoilla ja sosiaalisen median ryhmissä käytävää kirjallisuuskeskustelua. Kauno- ja tietokirjallisuuden lisäksi lapsille ja nuorille on kirjastossa tarjolla muun muassa pelejä, elokuvia, musiikkia ja lehtiä. Kaikkia sisältöjä pitää seurata aktiivisesti, mutta lapset ja nuoret tietävät usein ajan-kohtaisista ilmiöistä kirjastolaisia enemmän. Lapsia ei tarvitse houkutella pelaamaan samalla tavalla kuin lukemaan. Pelimaailmasta kannattaa jutella lasten ja nuorten kanssa, he kertovat mielellään mikä on juuri nyt suosittua. Ikärajoista pidetään kirjastossa kiinni. Pegi-sivustolta voi etsiä tietoa ikärajoista ja tutustua pelien sisältöihin.

VINKKEJÄ SISÄLTÖJEN SEURAAMISEEN:

- Lastenkirjahylly (myös linkkejä muihin hyviin sivustoihin)
- Lukemo (Lastenkirjainstituutin portaali: kirjoja ja tietoa)
- Grafomania
- Risingshadow - scifi- ja fantasia-kirjallisuus
- Kirjavinkkariyhdistys
- Kirjasampo
- Kirjastokaista
- Goodreads (kollegat, erilaiset keskusteluketjut)
- Twitter ja Instagram (lasten- ja nuortenkirjailijat, kustantajat ja kollegat)
- Facebookin ammatilliset ryhmät, esim. Vinkkarien vertaistukiryhmä, Nuortenkirjastotyö, PiKen LaNu-foorumi, Pelikavattajien verkosto, Pakopelit opetuksessa
- Kehittäjäkirjastojen koulutusmateriaalit
- Verkkokirjastojen sisältösivut
- Koulutukset, esimerkiksi jokavuotiset Kirjakutsut
- Vinkki uudelle lanu-kirjastolaiselle: aloita lasten- ja nuortenkirjallisuuteen tutustuminen lukudiplomikirjoista.

SISÄLTÖOSAAMINEN NÄKYVÄKSI:

- Markkinoi kirjastosi suosittelupalvelua kirjastotilassa, somessa ja verkkokirjastossa.
- "Olemme pohtineet, jos hankkimmme meille lanuosastolaisille rintamerkit, joissa lukisi esim. "Suosittelen lasten- ja nuortenkirjallisuutta.""

KIRJASTOPEDAGOGIIKKA

Kirjastotyössä tarvitaan pedagogista osaamista. Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmat ja niiden oppimistavoitteet vaikuttavat kirjastoissa tehtävään lasten- ja nuortenkirjastotyöhön, kirjaston omien strategisten painotusten lisäksi. Kirjaston on pohdittava omaa rooliaan ja tavoitteitaan, joita pedagogiselle työlle asetetaan. Kun tavoitteet kirjataan toiminta- ja vuosisuunnitelmiin, tehty työ tilastoidaan ja tehdään näkyväksi, voidaan perustella lasten- ja nuortenkirjastotyöhön sijoittamista. Kirjastossa opetetaan lapsille ja nuorille esimerkiksi mediataitoja kirjastonkäyttöä, monipuolista tiedonhakua, lähdekritiikkiä ja lähteisiin liittyviä tekijänoikeusasioita.

OPETUSSUUNNITELMA JA MONILUKUTAITO

Monipuolisen lukutaidon tukeminen on yksi kirjaston perustehtävistä. Kirjastossa on perinteisesti lähestytty monilukutaitoa mediakasvatuksen kautta. Käsitteillä on mielestäni näkökulmaero: erilaiset mediakasvattajatahot puhuvat samasta asiasta kasvattajan näkökulmasta, mutta monilukutaidosta puhuttaessa samaa asiaa katsotaan oppijan tavoitteista ja näkökulmasta käsin. Mediakasvatuksella tavoitellaan monilukutaitoa. (Hietanen, 2014, s. 7.)

OPETUSSUUNNITELMISSA TOISTUVAT KAIKENIKÄISTEN LASTEN JA NUORTEN KOHDALLA:

ILO

LEIKKI

LUOVUUS

**LASTEN JA NUORTEN OMA VAPAA-
AJAN ARKI ON OTETTAVA KOKO-
NAISUUDESSAAN PAREMMIN
MUKAAN KOULUTYÖHÖN**

LISÄKSI PERUSOPETUKSEN VALTAKUNNALLISESSA OPETUSSUUNNITELMASSA MAINITAAN ERI OPPIAINEISTA PUHUTTAESSA:

**TEKSTITAITOT,
MONILUKU-
TAITO**

**TIEDONHANKINNAN
PERUSTEET
ERILAISISTA
LÄHTEISTÄ JA
ERI KIELILLÄ**

**LÄHDE-
TIETOISUUS,
LÄHTEIDEN
ARVIOINTI**

Opetussuunnitelman läpi punaisena lankana kulkevat menetelmät ja taidot on hyvä pitää mielessä, kun suunnittelee lasten- ja nuorten-kirjastopalveluja. Opetussuunnitelman huomioiminen kirjastossa kertoo yhteistyökumppaneille ja päättäjille kirjaston pedagogisten palveluiden merkityksestä ja sen avulla voidaan perustella varhaiskasvatuksen ja koulujen kanssa tehtävää yhteistyötä sekä siihen sijoittamista.

YHTEISTYÖ NÄKYVIIN

Paikalliset opetussuunnitelmat konkretisoivat valtakunnallisen opetussuunnitelman ja paikallisisilla suunnitelmilla on vaikutusta alueensa koulujen ja kirjastojen yhteistyöhön. Paras tilanne on paikkakunnilla, joissa kirjaston ja koulun yhteistyö on määritelty paikallisessa opetussuunnitelmassa. Sen mukaan tehdään koulujen vuosisuunnitelmat, joten yhteistyö on luonteva osa koulujen ja kirjastojen arkea. Kunnalla tai kaupungilla voi olla käytössään myös yhteistyösuunnitelma tai palvelulupaus, jossa yhdessä määritellään, millaista yhteistyötä tehdään ja millaisia palveluja kirjasto koulun eri vuosiluokille tarjoaa.

Pirkanmaan ja Keski-Suomen lasten- ja nuorten-kirjastotyökyselyn vastaajista kolmannes kertoi, että koulun ja kirjaston yhteistyöstä on sovittu paikallisesti opetussuunnitelmassa. Suurimmalla osalla Keski-Suomen ja Pirkanmaan alueen kirjastoista tehdään suunnitelmallista yhteistyötä koulujen kanssa, mutta kyselyyn vastanneista lähes 70 % ilmoitti, että koulut eivät osallistu yhteistyön kustannuksiin tai sisältöjen suunnitteluun.

VINKKEJÄ KOULUYHTEISTYÖN SUUNNITTELUUN

- Kirjaston ja koulun yhteistyö on hyvä saada näkyviin paikallisessa opetussuunnitelmassa, koulujen vuosisuunnitelmissa, yhteistyösuunnitelmassa tai palvelulu-pauksessa. Tämä selkeyttää yhteistyötä ja sopimuksen pohjalta on mahdollista määritellä, kuinka laajoja palveluja tarjotaan.
- Tee kouluyhteistyötä systemaattisesti. Kenelle vinkataan? Kenelle tarjotaan tiedonhaun opetusta? Mitkä sisällöt sopivat parhaiten millekin ikäluokalle ja mihin kirjastossa riittää aikaa ja henkilökuntaa?
- Tutustu muiden kirjastojen kouluyhteistyöhön. Kirjastojen kotisivuilla on usein hyvin tietoa siitä, millaisia palveluja kouluille tarjotaan.
- Kerro opettajille kirjaston tarjonnasta ja palveluista ja pohtikaa yhdessä, kuinka se tukee opetussuunnitelmaa. Kokeile tuttujen opettajien kanssa, kuinka uudet ideat toimivat käytännössä.
- Muista ilo, leikki ja luovuus kaikenikäisten ryhmien opetuksissa ja vinkkauksissa. Tee kirjastokäynnistä innostava elämys! Kirjasto on vapaa-ajan palvelu. Yritä tuoda tämä esiin kaikilla kirjastokäynneillä.
- Pakuhuonepelit, oppimispelialustat, valokuvasuunnitukset toimivat soveltaen monenlaisissa kirjastoissa ja niihin liittyviä ominaisuuksia voi hyödyntää pienimuotoisesti ilman suuria järjestelyjä tai viimeisintä teknologiaa.
- Pyri tekemään käynneistä toiminnallisia, päästä lapset ja nuoret tekemään asioita kirjastossa. Osallistaminen tukee asioiden omaksumista ja motivoi oppimaan. Opettajat ovat antaneet hyvää palautetta myös siitä, että lapset ja nuoret tekevät kirjastossa asioita pienryhmissä ja oppivat samalla ryhmätyötaitoja.
- Pohdi, kuinka erilaisten lukutaitojen tukemisen voi yhdistää ryhmäkäyntiin. Kirjaston aineistoja kannattaa hyödyntää monipuolisesti.
- Mieti opetustasi lapsen ja nuoren kannalta. Millaisia ajankohtaisia, lapsia ja nuoria kiinnostavia ilmiöitä voit hyödyntää opetuksessa?
- Kirjastovierailua ei kannata täyttää valtavalla sisällöllä ja tietomäärällä. Keskity muutamaan asiaan ja jätä käynnin yhteyteen vapaata oleskeluaikaa. Opettajalle kannattaa tarjota selkeäsisältöisiä opetuspaketteja valittavaksi.
- Sovituilla vuosiluokkakäynneillä on hyvä kerrata perusasioita ja varmistaa se, että kaikilla on kirjastokortti. Jokaisen käynnin yhteydessä ei ehkä ole mahdollista tarjota uutta korttia ilmaiseksi, mutta esimerkiksi yläkoulun alussa on hyvä tarkistaa, ettei kirjastonkäytön esteenä ole alakoulussa kadonnut kortti.
- Kuinka käyntien sisältöä voi arvioida? Onko mahdollista kerätä palautetta oppilailta ja opettajilta? Tampereella lähetetään sähköpostitse e-lomake opettajan täytettäväksi käynnin jälkeen ja yläkoulun oppimispeliradoissa on e-palautetehtävä oppilaille.
- Jaa osaamistasi ja verkostoidu! Hyviä ideoita keksitään kaikkialla. Tee yhteistyötä kollegojen ja opettajien kanssa. Pirkanmaan ja Keski-Suomen alueiden osaamis- ja verkostoitumisalustaa suunnitellaan. Liity Facebookissa PiKen LaNu-foorumiin.
- Täydennyskoulutus ja opetusalan ammatikirkjallisuuden seuraaminen ovat osa kouluyhteistyön kehittämistä. Opettajien ja kirjastoammattilaisten yhteiset koulutukset tukevat yhteistyön tekemistä. Oma pedagogista osaamista kannattaa kehittää ja kollegojen opetusta voi mennä seuraamaan.

LANU-KIRJASTOLAISTEN VINKKEJÄ KOULULAISKÄYNNELLE

- Mukaan monipuolisesti kauno- ja tietokirjallisuutta, trailereita ja musiikkia.
- Missä kirjaston maskotit ovat? Kuvasuunnistus tutustuttaa eskarit ja ekaluokkalaiset tiloihin ja palveluihin.
- Kirjastoautojen videot opastavat alakoulu-laisia kirjastoautossa asioimiseen.
- Kirjaston nukketeatteri kertoo kirjastosta pienille koululaisille.
- Maksullinen Seppo-oppimispelialusta tuo pelaamisen kirjastoon.
- Nelosten kirjastoagenttiseikkailussa on pakohuonepelin tunnelma.
- Verkkokirjastoon tehtyjä tiedonhaun harjoituksia voi tehdä netissä millä vain laitteella.

LANU-KIRJASTOLAISTEN VINKKEJÄ MUUHUN KOULUYHTEISTYÖHÖN

- Opettajien kokoukset ja vanhempainillat - kerro ajankohtaisista asioista ja kirjoista.
- Säännölliset aamunavaukset lähikoululla: kirjastoasiasa ja aineistovinkkejä.
- Wilma-opettaja, joka välittää kirjaston viestit opettajille, oppilaille ja vanhemmille.
- Oppilaan mukana lähetetään kirjaston terveiset kotiin: pienellä lapulla kerrotaan lyhyesti kirjastokäynnistä ja vanhempi voi sen avulla keskustella lapsen kanssa vierailusta.
- Kysy, voiko koulun laitteita käyttää kirjastossa. Esimerkiksi teknologia-painotteisen yläkoulun oppilaat tulevat kirjastoon tiedonhaun opetukseen koulun tablettien kanssa.
- Liikkuva kirjasto jalkautuu yläkouluille ja tapahtumiin: uusia kirjastokortteja, kirjaston tapahtumien esittelyä, tarjolla myös aineistoherkkuja.
- Kouluilla voi olla oma kirjastonsa tai kirjakokoelmansa, jonka hoitamiseen ja kehittämiseen ei ole aikaa ja rahaa. Tarjoudu opettajan avuksi kokoelman karsimisessa, järjestämisessä tai ehdota uusia aineistoja koulukirjastoon hankittavaksi.

4

“RÄPPIÄ JA RETTELÖITÄ”:
lukemisen edistäminen
kirjastossa

.....

"Räppiiä ja rettelöitä"

4

LUKEMISEN EDISTÄMINEN KIRJASTOSSA

LUKUTAIDON VÄLTÄMÄTTÖMYYS JA ILO

“ [Unelmoin] siitä, että jokainen lapsi ja nuori löytäisi tarinoiden maailman, missä muodossa se sitten heille parhaiten sopiikaan. Tarinat voivat lohduttaa, tuoda iloa, yhdistää, auttaa ratkaisujen löytämisessä ja auttaa näkemään maailman uudella tavalla. Sen jokainen ansaitsee.”

(PIRKANMAAN JA KESKI-SUOMEN LANU-KYSELY, 2019.)

LUKULIIKE-HANKE TIIVISTÄÄ LUKEMISEN MERKITYKSEN KOLMEEN KOHTAAN:

**SIVISTYS:
LUKEMINEN ON
SIVISTYKSEN
EDELITYYS.**

**TASA-ARVO:
MONILUKUTAITO
ON TASA-ARVOISEN
YHTEISKUNNAN
EDELITYYS.**

**HYVINVOINTI:
LUKUTAITO LUO
HYVINVOINTIA. SE
ON SAMALLA SEKÄ
VÄLTÄMÄTTÖMYYS
ETTÄ ILO.**

Kirjastojen tehtäväkenttä on viime vuosina kirjastolain päivittämisen myötä laajentunut, mutta lukutaidon edistäminen ja lukemisharrastuksen tukeminen ovat edelleen kirjaston ydintehtäviä. Lasten ja nuorten lukutaito ja omaehtoisen lukuharrastuksen väheneminen ovat viime vuosina herättäneet keskustelua ja huolta. Kirjastoammattilaiset eivät ole yksin edistämässä lukemista: kodin, koulun ja kirjaston on yhteistuumin tehtävä töitä lasten ja nuorten lukutaidon eteen. Kaikki kirjastossa tehtävä työ liittyy tavalla tai toisella aktiivisen kansalaisuuden, elinikäisen oppimisen, monipuolisten lukutaitojen ja lukemiskulttuurin tukemiseen.

Tässä oppaassa ei mennä syvälle lukutaidon määritelmiin tai lasten ja nuorten lukemisen tutkimukseen. Muun muassa kansainvälisissä PISA- ja PIRLS-tutkimuksissa on selvitetty 15- ja 10-vuotiaiden lasten ja nuorten lukutaitoa ja suhdetta lukemiseen. PISA:ssa 15-vuotiaiden lukutaito on pääosassa aina kolmen vuoden välein ja uusimmat tulokset julkistetaan joulukuussa 2019. PIRLS puolestaan tutkii 10-vuotiaiden lukutaitoa viiden vuoden välein. Aiempien tutkimusten tuloksia esitellään kirjaston näkökulmasta esimerkiksi Monilukutaitoa kirjastosta -raportissa ja siihen on koottu myös yleistä tietoa lukemisesta.

Lasten lukutaidossa ei ole PIRLS 2016 -tutkimuksen mukaan tapahtunut suuria muutoksia, mutta niiden vanhempien osuus on noussut merkittävästi, jotka eivät itse pidä lukemisesta. Lukukielteisten vanhem-

pien määrän kasvu lisää niiden lasten lukumäärää, jotka eivät pidä lukemisesta tai pitävät siitä vain vähän. Vanhempien asenne heijastuu myös siihen, hankitaanko kotiin lastenkirjoja tai käykö perhe kirjastossa. (Leino, 2016, s. 55.) Vanhempien ja varhaislapsuuden merkitystä luku-harrastuksen tukemisessa kuvaa sanonta ”lukeminen alkaa sylistä”. Kirjaston maksuttomuus ja toimiva yhteistyö varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa antavat kaikille lapsille kosketuksen kirjastoon: myös heille, joiden vanhemmat eivät käy kirjastossa.

ELÄMÄN MITTAISELLA MATKALLA

Lukijaksi ei tulla pelkällä lukutaidon teknisellä oppimisella, vaikka lukemistekniikkaa tarvitaankin muiden lukutaitojen perustaksi. Monilukutaitoiseksi ja täysivaltaiseksi kansalaiseksi kasvaminen on pitkä ja polveileva prosessi, jossa ei kenestäkään tule valmista: maailma ympärillämme muuttuu ja meidän on pysyttävä mukana. Lukemaan oppiminen on yksilöllinen taito, jonka oppimiseen tarvitaan toisten ihmisten apua. Lukutaidon omaksuminen on sosiaalista ja siihen tarvitaan toisia ihmisiä. Myös erilaisten luetavien tekstien merkitykset rakentuvat sosiaalisesti ja kulttuurisesti. (Herkman, 2014, s. 104–105.) Luetut tekstit ja lukemisen välineet saattavat ajan mittaan muuttua, mutta elävä luku-harrastus on tavoite, johon me kirjastossa pyrimme lapsia ja nuoria kannustamaan.

Hyvä lukutaito on perusta monenlaiselle oppimiselle. Pitkien tekstien lukemista tarvitaan edelleen, sillä muuten lukemisesta ei tule sujuvaa. Tekstiympäristön on oltava rikas ja monipuolinen, jotta monilukutaito kehittyy. Rikas teks-

tiympäristö sisältää monimuotoisia, erikielisiä tekstejä erilaisista lähteistä.

Monilukutaito on aktiivista osallistumista ja vaikuttamista: se on perinteistä lukutaitoa laajempi käsite. Monilukutaito ei ole pelkästään vastaanottavaa lukemista: osallistumisen, vaikuttamisen ja tekemisen mahdollisuuksia lisätään ja korostetaan. Monilukutaito on myös digitaalista medialukutaitoa ja sosiaalisten tilanteiden lukutaitoa.

Vastuuta erilaisten lukutaitojen tukemisesta pitää jakaa, mutta kirjaston asema lukutaitojen tukijana tulee säilymään merkittävänä juuri kirjastojen hyvän saavutettavuuden ja demokraattisuuden vuoksi. Digitaalisen maailman myötä olemme pedagogisesti siirtymässä osallistumisesta osallisuuteen. (Sintonen, 2012, s. 47.) Tämä näkyy selvästi kirjastojen lasten- ja nuortenkirjastotyössä ja erityisesti kouluyhteistyössä.

“Nuoret eivät vain käytä teknologiaa, he elävät sitä. Tästä näkökulmasta katsottuna aikuisten rakentama kilpailuasetelma, netti – muut kiinnostuksen kohteet, menettää merkityksensä. Nuorelle netti on netti, yksi toiminto muiden rinnalla, muiden tukena tai muiden mahdollistajana. –Tämä heijastuu myös diginatiivien lukemiseen. Jos nuori pitää lukemisesta itsearvoisesti, toisin sanoen lukee, koska se on kivaa ja sillä on nuorelle merkitystä, eivät digitaaliset innovaatiot horjuta tätä suhdetta. Sen sijaan uusi teknologia voi mahdollistaa sen, että lukemisesta kiinnostunut nuori löytää ja omaksuu uusia lukemisen muotoja.”

(KIILAKOSKI JA AF URSIN 2014, S. 95.)

"Räppiiä ja rettelöitä"

LUKEMISEN EDISTÄMINEN KIRJASTOSSA

LUKUMOTIVAATIO HUKASSA?

Motivaatio on keskeisessä osassa lukutaidon ja lukuharrastuksen kehittymisessä. Tutkimusten mukaan motivaation puute on ollut muuten lukutaitotutkimuksissa hyvin pärjänneiden suomalaislasten ja -nuorten heikoin kohta. Lukemisen ilo ja omaehtoinen lukeminen ovat vähentyneet. Professori Jarkko Hautamäki sanoo, että heikentyneet PISA-tulokset eivät kerro siitä, että lapset tai nuoret olisivat aiempia sukupolvia tyhmempiä. Heidän motivaationsa ei ole testeissä samalla tasolla kuin edellisillä tutkimuksiin osallistuneilla. Poikien ja tyttöjen välinen ero lukutaidon suhteen on herättänyt huolta. Tutkija Sirkku Kupiaisen mukaan yläkoulussa tyttöjen ja poikien eroja selittävät erityisesti lukutaito ja -halu sekä oppimisasenteet. (Vairimaa, 2018.)

Kun hyvän lukutaidon omaksuminen ja oppiminen ei itsessään motivoi, lapsi tai nuori täytyy saada näkemään ne hyvät puolet, jotka taidon saavuttamisesta tai paranemisesta seuraavat. Paremmalla elämänlaadulla tai koulumenestyksellä lasta tai nuorta voi olla vaikea motivoida, mutta herännyt lukuinnostus ja lukemisen ilo voivat johdattaa kohti lukuharrastusta. Motivaatioon liittyy henkilökohtainen halu ja asenne, joten sitä ei voi suoraan kehenkään siirtää. Kirjastossa voimme kuitenkin ruokkia ja herätellä lukumotivaatiota.

- ✿ **KANNUSTAMME AIKUISIA LUKEMAAN. KUN OMA VANHEMPI JA OPETTAJA LUKEVAT MIELELLÄÄN, LAPSI NÄKEE LUKUHARRASTUKSEN MALLIN JA LUKEMISEN ILON.**
- ✿ **ROHKAISEMME PERHEITÄ KÄYTTÄMÄÄN SÄÄNNÖLLISESTI KIRJASTOA. PIENELLEKIN LAPSELLE VOI HANKKIA OMAN KIRJASTOKORTIN JA KÄYDÄ YHDESSÄ LAINAAMASSA HÄNTÄ KIINNOSTAVAA LUETTAVAA.**
- ✿ **LUKEMINEN ALKAA SYLISTÄ. LUKUHETKI ON MUKAVAA YHDESSÄOLON AIKAA JA SIITÄ ON HYÖTYÄ MUUN MUASSA LAPSEN SANAVARASTON, KESKITTYMISKYVYN, LUOVUUDEN JA EMPATIAKYVYN KEHITTÄMISELLE.**
- ✿ **ÄÄNEEN LUKEMISTA KANNATTAA JATKAA, VAIKKA LAPSI OPPII LUKEMAAN. ERITYISESTI LUKEVALLA ISÄLLÄ ON VAIKUTUSTA SIIHEN, KASVAAKO POJASTA LUKIJA.**
- ✿ **KIRJASTOSSA LUKEVIA ESIKUVIA OVAT KIRJAVINKKARIT. LISÄKSI PYRIMME NOSTAMAAN ESIIN ERILAISIA LAPSIA JA NUORIA KIINNOSTAVIA LUKIJOITA: URHEILIJOITA, TUBETTAJIA, MUUSIKOITA.**
- ✿ **KAIKKI LUKEMINEN ON HYVÄSTÄ. LUKUDIPLOMEISTA SAA HYVIÄ LUKUVINKKEJÄ, MUTTA DIPLOMEJA EI TARVITSE SUORITTAO ORJALLISESTI. SARJAKUVAT, TIETOKIRJAT JA LEHDET OVAT HYVÄÄ LUETTAVAA, JOS LAPSI ON NIISTÄ KIINNOSTUNUT. PÄÄASIA ON, ETTÄ LUKUSUJUVUUS KASVAA JA LUKEMISESTA NAUTTI. PARAS LUKUTAITO SAAVUTETAAN LUKEMALLA MONIPUOLISESTI ERILAISIA TEKSTEJÄ.**
- ✿ **LUKIJAKSI OPPII LUKEMALLA. LUKUTAITOINEN PÄRJÄÄ ELÄMÄSSÄ. MYÖS OMA LUKIJAI DENTITEETTI LÖYTYY, KUN LUKEE MONIPUOLISESTI.**

**ILKKA MÄKINEN KIRJOITTAI OSUVASTI
LUKEMISESTA JA MOTIVAATIOSTA:**

**“JOKU NUORI VOISI SANOA, ETTÄ EN VARMASTI LUE,
KUN KAIKKI PAINOSTAVAT. SIKSI KIRJASTON PITÄÄ
KANNUSTAA VAPAUTEEN. LUE, JOS HALUAT JA
MITÄ HALUAT.**

USKON, ETTÄ KÄYNNISSÄ OLEVA
KESKUSTELU LUKEMISEN MOTIVAA-
TIOSTA ON HYÖDYLLISTÄ, KUNHAN
MUISTETAAN, ETTÄ KIRJASTO EI OLE
KOULU VAAN VAPAUDEN VALTAKUNTA.”
(MÄKINEN, 2018.)

LUKEMISTA EDISTÄMÄSSÄ

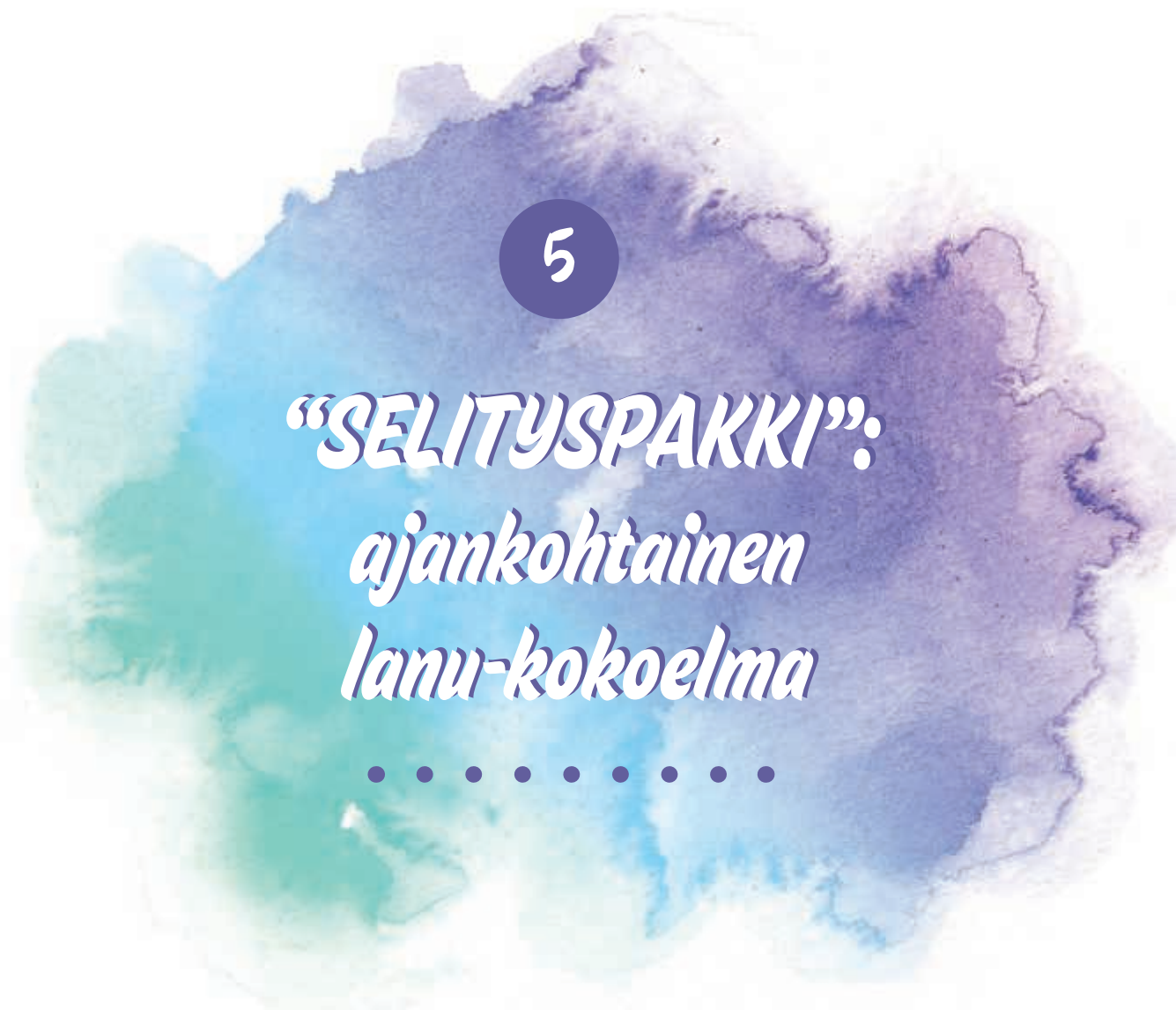
Lukemista edistetään kirjastoissa monipuolisin keinoin, sillä lasten ja nuorten kiinnostuksen kohteetkin ovat erilaisia. Kirjastot edistävät lasten ja nuorten lukemista monipuolisesti ja uudenlaisia lukemisen muotoja tukien. Lukuinnostusta herätellään sekä kertaluontoisten että säännöllisesti toistuvien tapahtumien avulla.

- Vauvaloruttelut ja taaperoille suunnatut tapahtumat
- Satutunnit, teemasatutunnit, tiedesatutunnit
- Medialukutaitoja isoille ja pienille
- Lähikirjastosta tai kirjastoautosta luettavaa kouluun ja kotiin
- Kirjasarjoja koululuokkiin
- Kirjavinkkaus ja suosittelet kirjaston lukupalveluissa ja kasvokain – innostava ilmapiiri ruokkii lukuinnostusta! Myös tietokirjavinkkausta, musavinkkausta ja sarjakuvavinkkausta.
- Lukudiplomit tarjoavat luettavaa eritasoisille lukijoille
- Elokuvaesitykset, konsertit, teatteriesitykset – tarinoita ja kulttuuria monessa muodossa
 - Kirjailijavieraat
 - Kirjallisuustapahtumat (Harry Potter, Soturikissat ym.)
 - Lukukoirat
 - Lukupiirit ja sanataidekerhot
 - Pulmaario-ohjelmointikerhot
 - SPR:n läksyhelppi

LANU-KIRJASTOLAISTEN VINKKEJÄ LUKEMAAN INNOSTAMISEEN

- Lukuhelmet. Lapset saavat helmen, kun ovat lukeneet 10 minuuttia. Monta korua on jo valmistunut.
- Lukupassit, lukubingot ja muut kampanjat.
- Lukuinto-opas: paljon käytännön vinkkejä vinkkaamiseen ja lukemaan innostamiseen.
- Koululuokkien kirjastolukujärjestys, jokainen luokka pääsee vuorollaan rauhassa asioimaan kirjastoon tai kirjastoautoon.
 - Yllätyskassit, teemapaketit, kirjapaketit.
 - Puhelinsovellus lukudiplomista kulkee aina mukana.
- Kirjaston YouTube-vinkkaukset osana yläkouluvinkkausta
 - Yläkoululaiset vaikuttavat genrevinkkauksen kulkuun äänestämällä.
- Lukudiplomiin kaunokirjallisuuden ohheen, äänikirjat, elokuvat, tietokirjallisuus sekä laululyriikka. Madaltavat kynnystä tarttua kirjaan, kun ensin on lähestytty aihetta kuuntelemalla ja katselemalla. Henkilöt ovat tulleet tutuiksi jo ennen kirjan lukemista.
- Kirjavinkkauksen jälkeen tietovisa ja pieniä palkintoja jaossa nopeimmille vastaajille.
- Analogiset maanantait: kirjastomme on pieni, enkä usko, että meidän tarvitsee erityisellä tavalla tukea lasten kännykkäpelaamista. Meillä on viikossa yksi päivä, jolloin meillä ei saa pelata matkapuhelimilla (e-kirjoja saa lukea, musiikkia saa kuunnella, viestejä voi lähettää). Tämä on rauhoittanut tilannetta ja normalisoinut lukemista kirjastossa.
 - Kirjalaatikko päiväkotiin tai luokkaan pitkäaikaislainaan

5

“SELITYSPAKKI”:
ajankohtainen
lanu-kokoelma

• • • • •

"Selityspakki"

5

AJANKOHTAINEN LANU-KOKOELMA

YHTEISÖN TARPEET NÄKYVÄT

Tavoitteena on, että kirjaston lasten ja nuorten aineistojen kokoelma on ajantasainen, aineisto on sijoitettu asiakkaiden saataville ja sen kehittämisessä otetaan huomioon kirjastoa ympäröivän yhteisön tarpeet ja ominaispiirteet. Aineistoa hankitaan asiakkaiden tarvitsemilla kielillä ja sellaisissa julkaisumuodoissa, joita asiakkaat käyttävät. Aineisto on hyväkuntoista ja sen esiläpöä on mietitty asiakkaan näkökulmasta.

Kokoelmaa hoidetaan suunnitelmallisesti ja mietittyjen periaatteiden mukaan. Kokoelmapolitiikka auttaa kirjastoja suunnittelemaan määrärahojen käyttöä ja kokoelman sisältöä. Kelluva kokoelma ja aineiston liikkuminen kirjastojen välillä tuo oman lisänsä kokoelmapolitiikan suunnitteluun. Kirjastolaissa turvattu varausten maksuttomuus tuo joustavuutta kelluvan kokoelman käyttöön, erityisesti lapsiasiakkaille maksuton varaaminen on tärkeää.

Lasten aineistossa hankittavien kappalemäärien on oltava suurempia kuin aikuisten aineistossa: hyllyssä täytyy olla tarjolla vaihtoehtoja, kun lapsiasiakas tulee kirjastoon. Jos lapsi joutuu varaamaan kaiken haluamansa ja odottamaan varausten saapumista, voivat lukuinto ja innostus kirjastossa käymiseen kärsiä kolauksen. Lasten aineistot kuluvat muita aineistoja nopeammin ja myös sen vuoksi niitä on hankittava enemmän. Uutuuksien lisäksi pitää hankkia täydennyskappaleita loppuun luettujen kestoposittien tilalle.

Kokoelman uusiutumista ja ajantasaisuutta voidaan seurata vertaamalla hankintojen määrää suhteessa kokoelmaan. Hankintamäärästä on annettu kirjastoille kansainvälinen suositus:

jokaista 0 - 15 -vuotiasta kohden tulee hankkia vuosittain yksi kirja. Aluehallintoviraston peruspalveluselvityksen (PEPA) mukaan Länsi- ja Sisä-Suomen kirjastoihin hankitaan vuosittain noin 0,8 lastenkirjaa, joten hankinnoissa jäädään hieman suosituksesta. (Länsi- ja Sisä-Suomen kirjastot 2017, 2019, s. 18.)

Pirkanmaan ja Keski-Suomen alueen lanu-ky-selyyn vastanneiden mukaan lasten ja nuorten aineiston osuus hankinnoista vaihtelee suuresti. Koulun yhteydessä sijaitsevan lähikirjaston hankinnoista suurin osa on lasten ja nuorten aineistoja, kun puolestaan Tampereen kaupunginkirjaston koko hankintabudjetista osuus on noin kolmannes ja Jyväskylässä hieman enemmän. Vastaako kirjastosi lasten ja nuorten aineiston budjettiosuus lainauslukuja?

**YLEISTEN KIRJASTOJEN
SAAVUTETTAVUUSSUOSITUKSISSA
KOKOELMAN MONINAISUUTTA
KOROSTETAAN:**

”

KOKOELMAPOLITIIKASSA
MONINAISUUS LÄPÄISEE KOKO
KOKOELMAN. ESIMERKIKSI
VÄHEMMISTÖIHIN LIITTYVÄT
AINEISTOT KUULUVAT
KAIKKIIN SOPIVIIN AIHELUOK-
KIIN EIKÄ NIITÄ LUOKITELLA
PELKÄSTÄÄN VÄHEMMISTÖN
MUKAAN.

ASIASANOITUKSESSA JA
AINEISTON KUVAILUSSA
OTETAAN HUOMIOON MONI-
NAISUUS JA KÄYTETÄÄN
AJANTASAISIA KÄSITTEITÄ.

ERILAISET VÄESTÖRYHMÄT,
KUTEN KULTTUURI- JA
KIELIVÄHEMMISTÖT, VAM-
MAISRYHMÄT, ERILAISET
OPPIJAT JA SEKSUAALI- JA
SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖT,
HUOMIOIDAAN KOKOEL-
MIEN SUUNNITTELUSSA JA
AINEISTON VALINNASSA.

LASTEN AINEISTOISSA
NÄKY YHTEISKUNNAN
MONINAISUUS. LASTEN
KOKOELMASSA ON KIR-
JOJA, JOISSA ON ERI-
LAISIA PERHEITÄ, KUTEN
SATEENKAARIPERHEITÄ,
YKSINHUOLTAJAPER-
HEITÄ, MONI- JA TRANS-
KULTTUURISIA PERHEITÄ,
SEKÄ KIRJOJA, JOISSA
HUOMIOIDAAN LASTEN
ERILAISIA IDENTITEET-
TEJÄ JA JOISSA VAM-
MAISET LAPSET TULEVAT
NÄKYVIIN.

”

(YLEISTEN KIRJASTOJEN SAAVUTETTAVUUSSUOSITUS, 2017, S. 12.)

ERIKOISKIRJASTOT TÄYDENTÄVÄT

Kokoelmaan kuuluu sekä fyysisiä että digitaalisia aineistoja, joiden käytössä asiakkaita opastetaan. Kaikkien lukutaitojen monipuolinen tukeminen kuuluu kirjaston tehtäviin ja on järkevää, että kirjastosta löytyy sopivia laitteita digitaalisten aineistojen käyttämiseen. Monelle lapselle ja nuorelle kirjasto on paikka, jossa saa tutustua uusiin sisältöihin ja laitteisiin. Kirjasto tarjoaa erilaisia saavutettavia aineistoja, esimerkiksi fyysisiä äänikirjoja, e-äänikirjoja ja erikoiskirjasto Celian palveluja. Myös selkokirjoja, helpolukuisia kirjoja, koskettelukirjoja, isotekstisiä kirjoja sekä tekstitettyjä tai kuvatulkkattuja elokuvia hankitaan kirjastojen valikoimiin. E-kirjojen ja e-äänikirjojen määrä on kirjastoissa voimakkaassa kasvussa ja niitä hankitaan usein kirjastokimppojen yhteiskäyttöön. E-aineistot ovat hyvin saavutettavia, kunhan niitä vain saadaan kokoelmiin riittävästi. Yhteisestä kansallisesta e-kirjastosta on keskusteltu paljon, mutta toistaiseksi sitä ei ole vielä näköpiirissä.

Kirjastot tekevät yhteistyötä erikoiskirjastojen kanssa. Celian äänikirjat ovat kaikille lukemisteisille ja asiakkaaksi pääsee yleisessä kirjastossa. Osa yleisistä kirjastoista on erikoistunut tiettyyn kieleen tai kulttuuriin, ja aineistoja voi kaukolainata omaan kirjastoon. Helsingissä toimiva Monikielinen kirjasto täydentää vieraskielisten kirjojen valikoimaa, ja sieltä voi tilata kirjastoon siirtokokoelman tai yksittäisiä teoksia asiakkaille. Viittomakielinen kirjasto puolestaan palvelee verkossa, sen aineistoihin on kaikilla vapaa pääsy.

KOKOELMA NÄKYVIIN KAIKILLE

Kokoelmaa markkinoidaan asiakkaille monipuolisesti. Aineistoja nostetaan esiin sekä kirjastotilassa, tapahtumissa, sosiaalisessa mediassa että verkkokirjastossa. Asiantunteva henkilökunta tekee yhteenvetoja ja listauksia eri aihepiirien aineistoista. Sisällöntuntemusta tarvitaan asiakaspalvelun ja vinkkausten lisäksi myös tähän työhön.

Pirkanmaan ja Keski-Suomen lanu-kyselyssä kirjastoammattilaiset kertoivat käyttävänsä ja esittelevänsä Celian ja Monikielisen kirjaston palveluja. Lapsille ja nuorille suunnatuista tapahtumista mainittiin erityisesti monikieliset satutunnit ja lukukoirat, jotka tukevat maahanmuuttaja-asiakkaiden ja muiden erityisryhmien monipuolisten lukutaitojen kehittymistä sekä samalla esittelevät kirjaston kokoelmaa. Aikuisasiakkaille PiKe-kirjastoissa järjestetään muun muassa novellikoukku- ja kielikahvilatapaamisia.

Joissakin kunnissa lasten ja nuorten kokoelmaa täydentää kirjasarjalainaus, jota ylläpitää joko kirjasto, perusopetus tai molemmat yhdessä. Kirjasarjoja lainaamalla opettajat saavat luokkiinsa vaihtuvan kokoelman useita kappaleita samaa kirjaa tai valikoiman erilaisia kirjoja, joilla on tavanomaista pidempi laina-aika. Tämä tukee esimerkiksi lukupiirien käyttämistä opetuksessa ja varmistaa sen, että luokassa on aina saatavilla uutta luettavaa.

6

"SISARLA":
lasten- ja
nuortenkirjastotilat

.....

"Sisarla"

6

LASTEN- JA NUORTENKIRJASTOTILAT

VIIHTYISÄ, VÄRIKÄS JA KUTSUVA

Yksiselitteisiä ohjeita lasten tai nuorten tilan suunnitteluun on vaikea antaa. Asiakkaita kannattaa kuunnella, kun uutta kirjastoa suunnitellaan tai tiloja remontoidaan: millaista tilaa he tarvitsevat? Lasten- ja nuortenkirjastopalveluja käyttävät lasten ja nuorten lisäksi muun muassa vanhemmat, perheet, isovanhemmat, yhteistyökumppanit, ammattikasvattajat ja tapahtumatuottajat. Odotukset ja tarpeet ovat monenkirjavia.

Luvussa 2 mainitut alakouluikäiset kirjastoministerit arvioivat käynneillään myös kirjastotiloja. Kirjastoa kiiteltiin kovasti, mutta parannusehdotuksiakin tuli. Sohvat, tyynyt, rauhalliset lukupaikat ja mukavan värikäs tunnelma nousevat esiin lasten vastauksista. Viherkasveja ja kodinomaisuutta toivottiin. Nuoret puolestaan toivoivat uuteen nuortentilaan rauhallisia soppia, sohvia, pöytäryhmiä ja pallotuoleja. Kirjaston TET-harjoittelijoita kannattaa hyödyntää: heiltä voi kysellä mielipiteitä ja kokemuksia kirjastosta ja teettää kirjastonhoitaja Liisa Hopian ideoiman valokuvapäiväkirjan. Millaisin silmin nuori näkee kirjaston? *Valokuvapäiväkirjan löydät AkePiKen sivulta kohdasta - Kehittäminen - Materiaalit.*

SUOSITUKSIA TILAN SUUNNITTELIJALLE

IFLA:n laatusuosituksissa sanotaan, että lasten kirjastotilojen suunnitteluun ja kokoon ei ole olemassa yksiselitteisiä ja yleispäteviä normeja. Seuraavia seikkoja on hyvä miettiä suunniteltaessa lasten ja nuorten kirjastotiloja:

**TILA ON
RIITTÄVÄN SUURI
KOKOELMALLE JA
MONIPUOLISELLE
KÄYTÖLLE**

**SUUNNITTELUSSA
HUOMIOIDAAN
ERI-IKÄISET
ASIAKKAAT**

**TILAT,
KALUSTEET JA
MATERIAALIT
OVAT
TURVALLISIA**

**TILA ON
ESTEETÖN
JA SOPII
ASIAKKAILLE,
JOILLA ON
ERITYISTARPEITA**

Asiakkaiden lisäksi suunnittelussa on syytä kuunnella henkilökuntaa. Lasten- ja nuortenkirjastonhoitajat arvostavat tilojen toimivuutta: sitä että pistorasioita on riittävästi, lähellä on käsienpesumahdollisuus ja erilaiset “tilat tilassa” ovat käytännöllisiä. Lasten- ja nuortentila voi olla yhtä aikaa opetustila, satutuntipaikka, pelitila, luku- ja hengailupaikka, jossa on huomioitava eri-ikäiset käyttäjät. Onko naulakoita tarpeeksi? Otetaanko tilassa kengät pois? Onko pienille asiakkaille vaunuparkki? Millaisia laitteita kirjastossa käytetään? Onko tilassa langaton verkko? Ovatko hyllyt ja muut kalusteet siirrettäviä, kestäviä, pestäviä ja sopivan kokoisia? Toimiiko aineiston sijoittelu asiakkaan näkökulmasta? On hyvä panostaa mukavuuteen, leikillisyyteen ja mielikuvituksellisiin ratkaisuihin. Onko kirjastossa omatoimiaukioloa ja kuinka tämä vaikuttaa lasten ja nuorten kirjastossa oleskeluun?

Uusissa kirjastoissa ei tarvitse erikseen tehdä esteettömiä tiloja, vaan voidaan alusta alkaen suunnitella kaikille sopivia tiloja. Kutsuva ja viih-

tyisä tila houkuttelee viettämään aikaa kirjastossa. Aineiston sijoittelu vaikuttaa siihen, mitä lainataan ja luetaan. Onnistunut tila on suunniteltu niin, että henkilökunnan läsnäolo ja saatavilla oleminen näkyvät ja asiakkaan on helppo kysyä apua.

Pirkanmaan ja Keski-Suomen alueen lanu-kyse-lyyn vastanneista yli 90 % kertoi kirjastoissaan olevan lastenosaston ja yli 80 % vastasi, että lisäksi kirjastossa on nuorille oma tilansa. Kaikissa kirjastoissa erillisiä tiloja ei kuitenkaan ole.

Kirjastoautot ovat tärkeä osa lastenkirjastotyötä. Autoilla on viikoittaiset päiväkot- ja koulukierroksensa ja iltapysäkeillä lapsiasiakkaita käy runsaasti. Autojen tiloissa ja kokoelmassa otetaan lapsiperheet, lapset ja nuoret huomioon. Uuden auton suunnittelussa voidaan avartaa auton perinteistä roolia kirjojen lainauksesta monipuolisempaan suuntaan. Mitä muunneltavampia tilat ovat, sitä helpompaa on tehdä kirjastoautosta tila, jossa on tapahtumia, opetusta ja vinkkausta.

KIRJASTO OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ

Oppimisympäristö voi olla fyysinen, konkreettinen tila ja paikka, mutta laajasti ymmärrettynä se on paljon monisyisempi ympäristö. Kirjastojen ja koulukirjastojen yhteydessä puhutaan usein avoimista oppimisympäristöistä, oppilaiden on helppo päästä sinne silloin kuin heille itselleen parhaiten sopii. Kirjastossa on näin ajateltuna laajat aukioloajat, pääsy tarvittavien kirjojen ja aineistojen pariin, myös tietokantoihin ja nettiin. Lisäksi suunnittelulla on mahdollistettu toimiva ja oppimista tukeva tila, joka tarjoaa myös virkistystä ja hengähdystauon koulupäivän aikana. On hyvä muistaa myös se, että oppiminen on mahdollista koulun ja muiden virallisten instituutioiden ulkopuolella. Kaikki tilanteet, tilat ja paikat, jotka tukevat oppijoiden omaa aloitteellisuutta ja omaehtoista oppimista voidaan nähdä oppimisympäristöinä. (Hietanen, 2014, s. 7)

KAIKKIEK NUALIA-KESKUS PIKKALASSA

Nuolialan kirjasto sijaitsee 800 oppilaan yhte-näiskoulun aulassa, samoissa tiloissa toimivat lisäksi kunnan nuorisopalvelut. Keskuksen tilat ovat kaikkien kuntalaisten käytössä, erillistä lasten- tai nuortentilaa kirjastossa ei ole.

Aikuisasiakkaita on alkuun hämmentänyt Nuoliala-keskuksen kengättömyys. Kaikki kävijät jättävät kenkensä ovensuun kenkätelineisiin tai laittavat jalkoihinsa suojapussit.

Nuolialan tiloissa on koulun luokkia ja amfi-teatterin tyylinen kokoontumisportaikko, jonka yhteyteen voi avata seinän hyvin varustettuun musiikkiluokkaan. Kotitalousluokkia ja muita viihtyisiä koulun tiloja kirjasto ja nuorisopalvelut voivat käyttää koulupäivän jälkeen.

LASTEN SUOSIKKI LAUKAAN LIEVESTUORE

Lievestuoreen kirjaston nurkkaus, jossa voi olla vähän piilossa tai lueskella omassa rauhassa.

Lievestuoreen kirjastossa voi varata pienen neuvotteluhuoneen kokoontumis- ja pelipaikaksi. Siellä nuoret voivat jutella vapaasti ketään ja kenenkään häiritsemättä.

Tässä tilassa Lievestuoreella pidetään satutunteja ja tapahtumia. Kaarevat hyllyt ovat liikuteltavissa ja kuvassa näkyvä tuoli on lasten erityisessä suosiossa.

Lasten suosikkipaikkoja Lievestuoreen kirjastossa.

AJANVIETTOA JYVÄSKYLÄN KUOKKALASSA

Kuokkalan kirjasto sijaitsee samoissa tiloissa yli 900 oppilaan yhtenäiskoulun kanssa. Samassa rakennuksessa on Kuokkalan nuorisotila, jonka kanssa tehdään yhteistyötä.

Erillistä sisäänkäyntiä Kuokkalan kirjastoon ei ole, joten koululaisten asioiminen kirjastossa on helppoa.

Kuokkalassa on laajennetut aukioloajat. Oma-toimikäytön ansiosta kirjastossa voi asioida päivittäin klo 8 - 21.

7

***“PIPSA PIPARIVIULUN
42 KAVERIA”:***
kumppanuudet ja yhteistyö

• • • • •

"Pipsa, Pipariviinilun 42 kaveria"

7

KUMPPANUUDET JA YHTEISTYÖ

KIRJASTON PARAS KUMPPANI

Kirjastoammattilaisten näkökulmasta toimivinta yhteistyötä tehdään kollegojen kesken. PIKI- ja Keski-kirjastot ovat tehneet yhteistyötä omissa seudullisissa ryhmissään ja kehittäjäkirjastotoiminnan myötä entistä enemmän kimppejen välillä. Tutkimusten mukaan seudullinen yhteistyö on tukenut erityisesti pienten kirjastojen arkea. Yhteistyötä kirjastojen kesken on tehty muun muassa hankinnoissa, kokoelmapolitiikassa, kuljetuksissa, koulutuksissa, tapahtumissa, kirjastoauto-toiminnassa sekä suunnittelemalla yhteisiä materiaaleja ja kehittämällä verkkokirjastoa. Kansainvälistä ja valtakunnallista yhteistyötä muiden kirjastojen kanssa tehdään lähinnä erilaisten projektien ja hankkeiden kautta.

Pirkanmaan ja Keski-Suomen alueiden yhteinen lanu-tiimi suunnittelee koulutuksia ja pyrkii lisäämään kirjastojen välistä yhteistyötä. Lanu-kyselyssä kysyimme, millaista kollegojen välinen arjen kumppanuus on alueellamme.

Lanu-yhteistyö on...

JAKAMISTA: yhteisiä esiintyjiä eri kirjastoihin, vinkkausten jakamista tasapuolisesti, satutuntivuoroja, Instagram-tilin päivittämistä vuorotellen, kirjalistojen antamista, toisten somepäivitysten jakamista, omien tietojen päivittämistä osaamispankkiin, vinkkien ja kuulumisten kertomista eteenpäin, tiedon vaihtamista.

YHTEISTÄ SUUNNITTELUA: lukudiplomien suunnittelua, aikatauluista sopimista, tapaamisia ja ideointia, hankintojen pohtimista, kirjastokäyntien sisältöjen suunnittelua, tapahtumien suunnittelua, koulutuksissa, tiimeissä, työpajoissa ja kokouksissa keskustelua, sähköpostikeskusteluja, nuorten kohtaamistilanteiden pohtimista yhdessä.

YHDESSÄ TEKEMISTÄ: teemaviikkojen ja -päivien järjestämistä, näyttelyjä, tapahtumia, yhteisiä vinkkauksia, hankkeiden toteuttamista, kirjastoautojen hoitamista, kirjavinkkien ja tiedonhaun tehtävien tekemistä, oppimispelien ja pakohuonepelien rakentamista.

AUTTAMISTA: tarvittaessa kollegan avustamista ryhmän kanssa, vertaisoppimista: toisten vinkkausten ja ryhmäkäyntien seuraamista ennen omia, oman osaamisen jakamista, vinkkarituen antamista sosiaalisessa mediassa.

(PIRKANMAAN JA KESKI-SUOMEN
LANU-KYSELY, 2019.)

VOIMAA VERKOSTOISTA

Muodollisen ja säännellyn kumppanuuden lisäksi epävirallinen verkostoituminen on oman työn kannalta antoisaa. Kirjallisuus- ja peli-ihmisten, opettajien, nuorisotyöntekijöiden ja monien muiden tekemisistä voi löytää omaan työhön sopivia juttuja. Toisten lasten- ja nuortenkirjastotyötä tekevien kanssa jaetuista arjen kuulumisista ja ideoista saa virtaa omaan työhön. Etsi vähintään somessa ne ihmiset, joiden tekemistä pidät kiinnostavana. Verkostoituminen on kannattavaa ja tuo siihen käytetyn ajan monin kerron takaisin!

“Verkostoitumisen salaisuus ei ole siinä, mitä itse saat, vaan mitä annat. Hyödyn laskemisen sijaan kannattaa keskittyä olemaan itse hyödyllinen. Samalla tulee osoittaneeksi omaa osaamistaan. Jos voit olla jollekin avuksi tai opettaa jotain uutta, tee se! -- Yhdistä toisilleen tuntemattomia ihmisiä, anna omia kontaktejasi muiden käyttöön. Näin vahvistat tärkeyttäsi toisten verkostoissa, olet entistä arvokkaampi kontakti muille, ja ennen kaikkea, sinulla on hauskeempaa! Puolta maistuvaa touhua ei jaksa kukaan. -- Olennaisinta ei ole verkostoitua valtaapitävien, vippien ja coolien tyyppien kanssa, vaan sinua kiinnostavien ihmisten kanssa, jotka tekevät kiinnostavia asioita. -- Omassa työelämässä on olennaisinta verkostoitua sellaisten ihmisten kanssa, jotka tekevät oman työnsä kannalta olennaisia asioita tai sellaisia töitä, joita sinäkin haluaisit tehdä.” (Halme et al., 2019, s. 120 – 121.)

Värikäs sosiaalisen median ideatulva voi aiheuttaa myös ahdistusta. Seuraajasta alkaa tuntua, että kaikkialla tehdään koko ajan paljon uutta, eikä itse omassa työssään ehdi samaan.

Ole armelias itsellesi! Kuvavirta hämää, kukaan muukaan ei ehdi toteuttaa kaikkia upeita ideoita. Poimi sosiaalisesta mediasta parhaat palat, jätä osa hautumaan ja toteuta vinkkejä omien mahdollisuuksiesi mukaan. Kun löydät kiinnostavan idean, kysy tekijältä tarkempia tietoja ja neuvoja toteutukseen. Kollegojen kesken on kiva vaihtaa kokemuksia ja samalla opit tuntemaan uusia ihmisiä.

Jokainen kumppanuussuhde on erilainen: se perustuu kumppanusten asiantuntemukseen ja siihen, paljonko yhteistyöhön voidaan käyttää aikaa ja osaamista. Onnistunut yhteistyö edellyttää hyvää vuorovaikutusta ja kommunikointia, yhteisiä visioita ja arvoja sekä kumppanusten välistä luottamusta. Yhteistyölle asetetaan selkeät, yhteiset tavoitteet ja pelisäännöistä sovietaan. Yhteinen innostus on tärkeää, se sitouttaa, antaa voimia ja auttaa yhteistyön onnistumisessa! Lisäksi fyysinen läheisyys kumppanin kanssa edistää yhteistyön onnistumista (Lindberg, 2014, s. 96). Tämä on lasten- ja nuortenkirjastotyössä helposti havaittavissa, kun vertaa millaista yhteistyön tekeminen on lähikoulun ja kauempana sijaitsevien koulujen kanssa.

Kumppanuus voidaan jakaa erilaisille tasoille sen mukaan, kuinka sitoutunutta ja toimivaa yhteistyö on. Lindbergin määritelmän mukaan ylimmässä, ideaalisessa kumppanuudessa, hyöty on molemminpuolista ja luottamus täydellistä. Osapuolet ovat sitoutuneita yhteistyöhön. Työ on tavoitteellista, avointa, pysyvää ja molemmilla on siitä yhteinen näkemys. Kaikille selkeästä päämäärästä on sovittu yhdessä. Yhteistyöstä syntyy uusia innovaatioita ja toimintatapoja. Jaettujen arvojen luominen on mahdollista. Hyöty on myös taloudellista ja johto on sitoutunut yhteistyöhön. (Lindberg, 2014, s. 53 – 57.)

Yhteistyötä kannattaa pohtia: onko se kirjaston kannalta järkevää ja mitä sillä saavutetaan? Onko kumppaniehdokkaan kanssa mahdollista tehdä molempia hyödyttävää yhteistyötä? Joskus voi olla järkevää sanoa ei. Kumppanuutta voi ensin kokeilla kevyemmällä otteella, ennen virallista sitoutumista ja kauas kantavia suunnitelmia. On hyvä miettiä, mille kumppanuuden tasolle nykyinen yhteistyö sijoittuu ja pitäisikö kumppanuutta pyrkiä kehittämään. Toisinaan hyvä yhteistyökumppani voi löytyä yllättävältä ja ennalta tuntemattomalta taholta. Kirjastossa kannattaa tehdä vuosikello tapahtumista, niin on helpompi hahmottaa, mihin on aikaa ja mahdollisuuksia. Silloin tällöin hyvä yhteistyötarjous kompastuu mahdolltomiin aikatauluihin: idea olisi ollut mahdollista toteuttaa, jos siihen olisi varattu tarpeeksi aikaa.

KIRJASTON TOISEKSI PARAS KAVERI

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että kirjastojen tärkeimmät kumppanit ovat kirjastokimppaan tai seutukirjastoon kuuluvien kirjastojen lisäksi peruskoulut ja maakuntakirjastot (Lindberg, 2014, s. 108). Maakuntakirjastoja ei enää ole, joten niiden sijaan perustetut kehittäjäkirjastot ovat alueensa kirjastojen yhteistyökumppaneita. Kyselyyn vastanneilla kirjastoilla oli vahva käsitys peruskoulujen kanssa yhteisistä arvoista, mutta tasapuolisuus ei ole täysin toteutunut

yhteistyössä. Myös varhaiskasvatus ja päiväkodit nousivat kirjastojen tärkeiden kumppanien joukkoon.

Sitoutuminen ja luottamus toteutuvat kouluyhteistyössä kirjastolaisten mielestä hyvin.

Johto tukee kumppanuutta ja kunnan tai kaupungin johto on kiinnostunut koulun ja kirjaston yhteistyön tuloksista. Sen sijaan yhteistä kehitystyötä koulun kanssa ei juuri tehdä. Lisäksi suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että tasapuolisuus ei kumppanuudessa toteudu, vaan kirjasto on yhteistyössä lähinnä antavana osapuolena. Lukemisen edistäminen ja koululaisten innostaminen yleisen

kirjaston asiakkaisiksi motivoivat kirjastoja koulu-yhteistyöhön. (Lindberg, 2014, s. 90 – 97.)

LANU-KIRJASTOLAISTEN YHTEISTYÖKUMPPANEITA

Kirjasto on haluttu yhteistyökumppani. Lasten- ja nuortenkirjastotyötä tekevillä on monipuolista osaamista ja kirjasto tavoittaa laajan asiakaskunnan. Yksittäisen tahon voimavarat eivät välttämättä riitä suuren tapahtuman järjestämiseen, joten yhteistyön tekeminen on kaikkien kannalta järkevää. Osa lanu-kyselyyn vastanneiden kumppaneista ovat kaupungin tai kunnan muita toimijoita, mutta muitakin monipuolisia yhteistyötahoja lasten- ja nuortenkirjastotyötä tekevillä on.

Vastausten perusteella lanu-kirjastolaisten yleisimmät yhteistyökumppanit ovat koulun lisäksi varhaiskasvatus, neuvolat ja nuorisopalvelut. Päiväkoti-asiakkaille järjestetään satuhetkiä, teatteri- ja elokuvaesityksiä, heille kerätään erilaisten teemojen mukaisia aineistoja ja heitä kutsutaan ohjatuille kirjastovierailuille. Ryhmät lainaavat suuria määriä ja käyttävät kirjastoja monipuolisesti.

KUNNAN/KAUPUNGIN MUUT TOIMIJAT

Koulut
Päiväkodit
Nuorisopalvelut
Neuvolat
Sosiaalitoimi
Kulttuuritoimi ja kulttuurisihteeri
Kunnan tai kaupungin kulttuurikasvatusohjelma
Liikuntatoimi ja liikuntas sihteeri
Paikalliset oppilaitokset
Kansalaisopisto
Musiikkiopisto
Työväenopisto
Opinverstaas
Kehitysvammaisten toimintakeskus
Perhepalvelut (Avoin päiväkot, vauvakahvila, perhekahvila)
Turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskus
Psykiatriakeskus
Vanhustyö, senioripalvelut, senioreiden kohtaamispaikka

MUUT YHTEISTYÖKUMPPANIT/USEIDEN TOIMIJOIDEN YHTEISTYÖ

Lastenkirjainstituutti
Säätiöt
Yksityiset palvelutalot
Seurakunta
Yhteisökahvila
Kaverikoira-toiminta (lukukoirat)
Kansallinen Lastenliitto ry (nuoret lukevat satuja lapsille)
Kulttuuriluotsit ja vapaaehtoiset satutunteja pitämässä
Pirkanmaan erilaiset oppijat (PEO ry)
NeoOmaPolku (Kehitysvammaiset nuoret)
Autismisäätiö
SPR
MLL
Martat
Partiolaiset
4H-yhdistys
Sanataideyhdistys
Vanhempainyhdistykset
Kylätoimikunta
Kulttuurialan ostopalvelut ja tapahtumafestivaalit
Yksityiset ihmiset ja yritykset
Vankila

HUISPAUSTA JA ORVOKKITASSUJA

Lasten ja nuorten kirjastotapahtumista erityisen suosittuja ovat olleet elokuva- ja teatteriesitykset, pelitapahtumat, sekä erilaiset teemapäivät Harry Potterista Soturikissoihin. Muita kirjastoja somessa seuraamalla löydät kiinnostavia tapahtumia ja voit kysyä kollegoilta vinkkejä niiden toteuttamiseen. Kirjaston tapahtuma voi toteutua myös fyysisen kirjaston ulkopuolella: pop-up-kirjasto rakentuu minne vain ja yhteistyötapahtumia voidaan järjestää myös kumppaneiden tiloissa. Kirjastot.fi:n hankerekisteristä löytyy tietoa joistakin tapahtumista ja projekteista.

Kirjaston tavoitteena on edistää aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta sekä mahdollistaa yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua. Tapahtumien järjestäminen kirjastoissa on osa kirjastolain mukaisia tavoitteita ja tehtäviä, ja moni kirjasto toimii vaalien aikana matalan kynnyksen ennakkoäänestyspaikkana. Tapahtumat tukevat yhteisöllisyyden lisäämistä ja kirjastojen tapahtumiin on helppo osallistua: ne tulevat lähelle, ovat maksuttomia ja monipuolisia. Kirjastoihin tulee uusia asiakkaita, jotka tapahtumaan osallistuessaan tutustuvat kirjaston tarjontaan.

Kirjasto viestii ja tiedottaa avoimesti toiminnastaan, tapahtumistaan ja palveluistaan, sillä viestien toivotaan tavoittavan mahdollisimman laajasti kirjastoa ympäröivän yhteisön. Lasten- kirjastopalveluista kerrotaan suoraan esimerkiksi vanhemmille, perheille, opettajille ja päiväkodin henkilökunnalle. Kanavat ovat nykyisin monipuoliset: palveluja markkinoidaan tilanteesta riippuen kirjastotilassa, sen ympäristössä, lehdissä, katu- mainonnassa, tapahtumissa, yhteistyökumppa-

neiden kautta ja sosiaalisessa mediassa. Nuorille kirjaston tarjontaa markkinoidaan sosiaalisessa mediassa, koulussa ja vapaa-ajanviettopaikoissa.

Kirjastot haluavat tavoittaa ihmisiä, jotka eivät ole aiemmin käyttäneet aktiivisesti kirjaston palveluja. Toimintaa suunnitellaan ja markkinoidaan asiakaslähtöisesti. Tärkeitä kysymyksiä on useita. Kuinka löydämme mahdolliset asiakkaat? Kuinka säilytämme nykyiset asiakkaat? On hyvä muistaa, että jokainen kohtaaminen kirjastossa on markkinointia. Kuinka kehitämme palvelujamme vastaamaan erilaisten asiakkaiden tarpeisiin? Aina löytyy ihmisiä, joilla ei ole aavistustakaan siitä, mitä kaikkea kirjastossa on nykyisin tarjolla.

Asiakaspalvelututkimuksilla ja käyttäjäkyselyillä voidaan arvioida sitä, kuinka asiakkaiden odotusten ja tarpeiden kohtaamisessa onnistutaan. Suuressa kirjastossa on pientä enemmän mahdollisuuksia monipuoliseen markkinointiin, mutta esimerkiksi yhteistyöllä kirjastokimpoissa ja valtakunnallisiin tempauksiin osallistumalla saadaan näkyviä tuloksia aikaan. Lasten- ja nuortenkirjastotyössä törmää tapahtumien myötä aivan uudenlaisiin työtehtäviin!

LANU-KIRJASTOLAISTEN TAPAHTUMA- JA YHTEISTYÖVINKKEJÄ

- **Palveluneuvojen ja nuoriso-ohjaajien lautapeli/jutustelu/piirustuspäivystyspiste** on kirjastossa muutaman kerran viikossa. Aikuisen läsnäolo rauhoittaa alakoululaisia. Vaikka tätä ei ole resursseja järjestää joka päivä, jo muutama rauhallisempi ilta-päivä on askel parempaan.
- **Neuvolayhteistyössä** kirjastot ovat osallistuneet esimerkiksi ryhmäneuvolatapaamisiin ja niissä on kerrottu lukemisen merkityksestä ja esitelty ikäryhmälle sopivia kirjoja.
- **Vapaaehtoiset kulttuuriluotsit** ovat sadunkertojina satutunneilla.
- **Kaveri- ja opaskoirat** lukukoirina tarinoita kuuntelemissa.
- **Toimintaa**, jossa eri-ikäiset kohtaavat: seniorit seuraamassa taidonperoiden runovärikympä tai nuoret lukemassa ääneen vanhuksille.
- **Yläkouluikäiset** lukevat satuja ekaluokkalaisille. Tärkeä hetki molemmille!
- Kirjastossa on näyttelytilaa koululaisten ja päiväkotiryhmien taideteille. Niitä käyvät isovanhemmat ja kummit vanhempien ja lasten kanssa ihastelemissa.
- **Yhteistyötä** nuorisopalveluiden kanssa on lisätty. Voimia yhdistämällä saadaan aikaiseksi uudenlaisia tapahtumia, tehokkaampi tiedonkulku ja ylipäätään parempi yhteys alueen nuoriin.
- **Pop-up-kirjasto** joka kevät ja syksy MLL:n perhekahvilassa, Avoimella päiväkodilla sekä seurakunnan vauvakahvilassa. Tavoitamme näin lapsiperheitä. Lainaamisen lisäksi esittelemme aineistoja, luemme ääneen ja loruttelemme.
- **Jyväskylän kaupunginkirjaston tapahtumajärjestäjän muistilistat**, Ideoita Harry Potter -päivään ja Pelibingo lukubingon tapaan löydät AkePiKen sivulta - Kehittäminen - Materiaalit
- **Oletko tekemässä** esitettä tai julistetta kirjaston tapahtumasta? Muista visuaalisuus: värit ja kuvat kiinnittävät huomion. Löytyykö julisteesta kaikki olennainen tieto - tarkista kohdat: Mitä? Missä? Milloin?

8

“MAALIVIIVALLA”:
asennetta ja osaamista

• • • • •

"Maaliviivalla"

8

ASENNETTA JA OSAAMISTA

Perusopetuksen nykyisessä opetussuunnitelmassa ei enää luetella asioita, joita koulussa pitää eri vuosiluokilla opettaa. Erilaisten sisältöihin keskittyvien listojen sijaan näkökulmana on, miten tietoja, taitoja, arvoja, asenteita ja tahtoa opetetaan. Tämä lanu-opas pyrkii samanlaiseen ajatusten herättelyyn, sillä mikään ei vanhene nopeammin kuin tarkkoihin asiasisältöihin perustuva ohjeistus.

Ammatti-identiteetin ja asenteiden merkitystä omaan työhön kannattaa pohtia. Mihin meidän työemme perustuu? Kuuluuko lanu-kirjasto-työhön asioita, joita pitää muuttaa? Muutosten tekeminen on vaikeaa ja vaatii meiltä itsekriittisyyttä. Työemme on vastuullista asiantuntijatyötä, jossa meidän on seurattava ympäristössä tapahtuvia muutoksia. Meidän on tunnistettava työhömmme liittyviä kehitystarpeita ja ylläpidettävä omaa osaamistamme.

"TAJUATKO, ETTET TAJUA?"

Suomen kirjastoseuran kirjastoalan työntekijöille suunnatussa tutkimuksessa kysyttiin, millaisia taitoja tulevaisuuden kirjastoammattilaiset tarvitsevat. Vastauksissa nousivat esiin joustavuus muutoksissa, kyky tehdä yhteistyötä, vuorovaikutustaidot, tiimityötaidot ja nopea oppimiskyky. Lisäksi erilaisten kohderyhmien tuntemus, sisältöjen tuntemus ja hyvä yleissivistys olivat työntekijöiden mielestä tärkeitä tulevaisuuden taitoja kirjastoalalla. (Suomen kirjastoseura: Kirjastoalan työntekijätutkimus, 2019, s. 29.)

Samoilla linjoilla ovat työelämän tutkijat. Työelämän kapinalliset: totuuksia kellokorteista ja kahvihuoneista (2019) kuvaa tulevaisuudessa tarvittavia taitoja näin:

"Kukaan ei enää voi tuudittautua siihen, että kerran hankittu ammattitaito kantaa läpi uran. Kenties merkittävin työelämän kapinallisia ja menestyjiä määrittävä tekijä on jatkuva oppiminen. -- Jatkuva oppiminen on sitä, ettei jää paikoilleen, vaan kehittää itseään ja ammentaa jatkuvasti uusia tietoja ja taitoja. Ja koska työelämä muuttuu ja kehittyy koko ajan – eikä kehitykselle näytä tulevan loppua – tärkeintä ei ole edes opetella täydellisesti tämän päivän kuuminta trendijuttua. Somehommat, koodaaminen ja palvelumuotoilu ovat päivän taitoja NYT, tänään, tässä ajassa. Millaisia taitoja tarvitaan huomenna? Ensi vuonna? Kymmenen vuoden päästä? Parasta, mitä voi itselleen tehdä, onkin opetella oppimaan ja kiinnostumaan. Miten valmistaudut muutoksiin? Miten nopeasti omaksut uusia taitoja? Tajuatko, ettet tajua?" (Halme et al., 2019, s. 160.)

LANU-KIRJASTOLAISEN TÄRKEÄT TAIDOT

Kyselyssä yli puolet kirjastoammattilaisista kertoi tarvitsevänsä tänä päivänä:

Näiden lisäksi kirjastoammattilaisten työhön kuuluu erilaisissa verkostoissa työskentelyä, uuden innovointia, pedagogiikkaa, johtamista, talousosaamista ja hallinnollisia töitä.

(SUOMEN KIRJASTOSEURA: KIRJASTOALAN
TYÖNTEKIJÄTUTKIMUS, 2019, S. 26.)

Erityisesti verkostoissa työskentely, uuden innovointi ja pedagoginen osaaminen ovat lasten- ja nuortenkirjastotyössä olennaisessa osassa. Kirjastossa arvostetaan työn uudistumista: uuden oppiminen, tuoreet aineistot, koulutukset ja sopivassa määrin tapahtuvat muutokset mainittiin useissa Pirkanmaan ja Keski-Suomen lanu-ky-selyn vastauksissa voimaannuttavina asioina. Kirjaston kehittäminen ja työn vaihtelevuus antavat ideoita ja virtaa työhön. Työn eettiset arvot, avoimuus, yhdenvertaisuus, yhteiskunnallinen vastuullisuus sekä eriarvoisuuden vastustaminen puhuttelevat kirjastoammattilaisia. Lisäksi positiivinen ja innostava ilmapiiri on tärkeä osa työtä.

LANU-KYSELYYN VASTAAJISTA SUURIN OSA SANOO TARVITSEVANSA LISÄÄ OSAAMISTA JA TAITOJA ERITYISESTI NÄISTÄ AIHEPIIREISTÄ:

- **LASTEN JA NUORTEN AINEISTOJEN PAREMPAA TUNTEMUSTA**
- **PAREMPIA PEDAGOGISIA TAITOJA**
- **DIGIMEDIAN HALLITSEMISTA**
- **LISÄKSI KAIVATTIIN OSAAMISTA JA TAITOJA MYÖS SEURAAVISTA:**
- **ESIINTYMISTAITOJA**
- **PAREMPAA NUORISON, YHTEISÖN JA VAPAA-AJAN OHJAAJAN OSAAMISTA**
- **VARHAISKASVATUKSEN TAITOJA**
- **LUKEMISESTEISILLE SUUNNATTUJEN PALVELUIDEN JA AINEISTOJEN TUNTEMUSTA**
- **LISÄÄ YMMÄRRYSTÄ VIERAISTA KULTTUUREISTA**
- **KEINOJA LISÄTÄ MAAHANMUUTTAJALASTEN LUKUINNOSTUSTA**
- **TAITEEN KEINOJA SATUTUOKIOIHIN JA SANATAIDEOSAAMISTA**
- **KESKUSTELUTAITOJA NUORTEN KANSSA JA NUORISOJOUKKOJEN "HALLINTAA"**
- **ÄÄNENKÄYTÖN TAITOJA**
- **GRAAFISTA OSAAMISTA**
- **TYÖHYVINVOINTIIN LIITTYVIÄ TAITOJA JA RENNOMPAA OTETTA TYÖHÖN**
- **YHTEISTYÖOSAAMISTA YLI HALLINTOKUNTA- JA TEHTÄVÄRAJOJEN**

(PIRKANMAAN JA KESKI-SUOMEN LANU-KYSELY, 2019.)

Osaamisen jakamisen käytännöt, osaamisalustat ja henkilövaihdon mahdollisuudet ovat Pirkanmaan ja Keski-Suomen alueella kehitteillä. Monissa kirjastoissa tehtäväkierto sisältyy lähtökohtaisesti jokaisen työhön. Osaamista kehitetään nykyisin fyysisten koulutusten lisäksi esimerkiksi AkePike-sivuston koulutustallenteilla, muilla materiaaleilla ja PiKen LaNu-foorumissa.

AJANPUUTE JA MUUTOKSEN RYMINÄ

Erityisesti eräs työn kuormittavuudesta kertova vastaus herätti lanu-tiimissä keskustelua, sillä siihen tuntuivat tiivistyvän yhteisesti tunnistetut työn kuormittavat asiat. Moni meistä ajatteli vastauksen tulevan juuri omasta kirjastostaan:

“Ajankuute ja jatkuva muutoksen ryminä [kuormittavat]. Toisaalta taas laajempi yhteiskunnallinen huoli lukutaidon heikkenemisestä, mikä heijastuu lasten- ja nuortenkirjastotyöhön hyvin konkreettisesti: opettajat kyselevät yhä enemmän erilaisia vinkkauskäyntejä ja asiakkaat (lasten ja nuorten vanhemmat) kysyvät asiakaspalvelussa lukuvinkkejä, koska lukutaidosta keskustellaan mediassa nyt hyvin näkyvästi. Tämä on tietysti hienoa, että asiakkaat ovat oppineet näkemään meidän asiantuntijuuden, mutta tämä ei näy millään tavalla resursseissa. Asiakaspalvelua vain laajennetaan, mutta itse sille asiantuntijuustyölle ei jää rauhallista perehtymisaikaa. Päivät saattaa olla todella hektisiä eikä suunnittelulle vaadittavaa aikaa juurikaan ole. Vaikka puhutaan, että esim. vinkkauskirjoja ei tarvitse lukea kokonaan, niin silti lukemistyö jää vapaa-ajalle ja sitä ei mielestäni huomioida tässä työssä lainkaan. Varmasti nutturaa pitäisi höllentää esim. vinkkaukseen liittyen, mutta työtapoja ei pysty muuttamaan helposti ja tässä asiassa mielestäni on vielä tosi paljon työtä tehtävänä, että tasapaino asiakaspalvelun ja asiantuntijatyön välillä tapahtuisi ilman kuormittumista. Myös vilkas ja äänekäs asiakaspalvelu on välillä erittäin kuormittavaa, jolloin palautuminen asiakaspalvelusta saattaa olla erittäin haasteellista.” (Pirkanmaan ja Keski-Suomen lanu-kysely, 2019.)

Työ on usein kiireistä ja tuntuu, ettei sitä ehdi tehdä riittävän hyvin. On vaikea vastata kysymykseen, mistä minun kirjastossani luovutaan elleivät aika tai voimavarat riitä kaikkeen. Jälleen täytyy osata sanoa ei. Karsitaanko tapahtumia? Vinkataanko vain tietyt luokka-asteet ja tietyille tarjotaan opetusta? Meluisasta työstä palautumiselle on oltava mahdollisuus ja on hyvä miettiä, mikä on asiakaspalvelun määrän suhde muuhun työhön. Mikä asiantuntijatyössä riittää laadukkaaseen asiakaspalveluun?

LANU-KIRJASTOTYÖN ARVOSTUS

Työelämä on jatkuvassa muutoksessa, siihen liittyy tulos- ja laatuvaatimuksia: kaikkea mitataan ja seurataan. Tehokkuutta arvostetaan ja yleisesti yhä pienemmän henkilöstömäärän on tehtävä yhä enemmän.

Kyselyyn vastanneista lasten- ja nuortenkirjastotyötä tekevästä suurin osa sanoi kiireen, melun, työpäivien sirpaleisuuden ja henkilökunnan liian vähäisen määrän kuormittavan työssään eniten. Pystymmekö vaikuttamaan kuormitaviin asioihin itse? Yksittäinen työntekijä voi päättää, että rauhoittaa jatkuvaa sähköpostin seurantaa ja reagoi viesteihin vain muutaman kerran työpäivän aikana, hiljentää some-kanaalien ilmoitukset tai käyttää vastamelukuulokeita yhteisessä työtilassa. Omaa ajankäyttöä voi suunnitella ja pyrkiä keskittymään yhteen asiaan kerrallaan. Kaikkea katkonaisuutta ja arjen kiirettä ei kuitenkaan saa omin avuin karsittua.

“Ei ole mahdollista tehdä tuhatta asiaa samaan aikaan ja tehdä niitä kaikkia hyvin. -- Rehellisyyden nimissä multitaskaus on usein pelkkää multihäsläystä.” (Halme et al., 2019, s. 161.)

Jos lasten ja nuorten lukutaidon ja lukuharrastuksen tukeminen on kirjaston tärkeimpiä tehtäviä, näkyykö tämä hankintabudjetissa tai siinä, kuinka paljon henkilökuntaa työhön on? Vinkkauksiin ja opetuskäynteihin osallistuneiden määrää sekä lainauslukuja ja aineiston hankintasuutta tehdään näkyviksi ja seurataan tilastojen avulla, eli asioiden mittaamisella ja seuraamisella on merkitystä!

Yhteistyöllä ja kumppanuuksilla on vaikutusta työhömmme, se näkyy tekemässämme PiKe-yhteistyössä ja tulevaisuudessa Seinäjoen kaupunginkirjaston valtakunnallisen kehittämistehtävän kautta. Kehittäjäkirjasto tukee vuoden 2020 alusta kaikkien yleisten kirjastojen mahdollisuuksia edistää lasten ja nuorten lukutaitoa ja lukemista.

”Lapset ja nuoret ovat kivoja asiakkaita. Kirjastonkäytön opetukset ja vinkkaukset ovat työni ”suola”. Niissä konkretisoituu se, mikä merkitys tällä työllä on.” (Pirkanmaan ja Keski-Suomen lanu-kysely, 2019.).

Lanu-kyselyyn vastanneista moni nosti esiin työn arvostuksen. Lasten- ja nuortenkirjastolaiset kokevat tekevänsä merkityksellistä, arvojensa mukaista työtä, mutta moni on sitä mieltä, että työtä ei arvosteta. Alamme palkkaus puhuttaa aina, mutta siihen vaikuttaminen on vaikeaa. Itse voimme osaltamme tehdä työtämme ja sen merkittävyyttä näkyväksi. Lanu-kirjastotyö on monipuolista ja sitä tehdään ennen kaikkea niiden vuoksi, joilla ei itsellään ole suurta sananvaltaa yhteiskunnassa. Me olemme pienten ja tulevaisuuden puolella.

Lasten ja nuorten
kirjastotyö Pike-alueella
– Lämmöllä lukemisen tukena.

KUVIEN KUVAUSTIEDOT:

s. 10 Niina Salmenkangas	s. 48 Jenni Kemppinen, Mervi Hietanen
s. 18 Ilana Pantzar	s. 49 Paula Toivola
s. 25 Hanna-Leena Majuri-Jantunen	s. 50 Joonas Puuppo
s. 27 Anttoni Salminen	s. 51 Opa Latvala
s. 33 Opa Latvala	s. 54 Niina Salmenkangas
s. 38 Elias Jokinen	s. 56 Anttoni Salminen
s. 15 Kimmo Rampanen	s. 64 Niina Salmenkangas
s. 41 Kimmo Rampanen	s. 72 Ulla Sirén
s. 44 Marianne Palin	
s. 46 – 47 Opa Latvala	

Leino, Kaisa: PIRLS 2016: Lukutaito luodaan yhdessä. Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2016) [Kirjoittajat: Kaisa Leino, Kari Nissinen, Eija Puhakka ja Juhani Rautopuro, Jyväskylän yliopisto], 2016. <https://ktl.jyu.fi/fi/pirls-timss/pirls/PIRLS2016RAPORTTI.pdf/@download/file/PIRLS%202016%20RAPORTTI.pdf>

Liiten, Marjukka: Tutkijat suomivat Pisa-tuloksia: Pisteistä ei voi päätellä tyttöjen ja poikien lukutaito-eroja – eikä juuri mitään muutakaan. Helsingin Sanomat, 23.12.2017. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005500817.html>

Lindberg, Pirkko: Kumppanuus Suomen yleisissä kirjastoissa. Lisensiaatintutkimus. Oulun yliopisto, 2014. <https://docplayer.fi/2132928-Oulun-yliopisto-hu-manistinen-tiedekunta-pirkko-lindberg-kumppanuus-suomen-yleisissa-kirjastoissa.html>

Lukuliike.fi: <https://lukuliike.fi/http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161031>

Länsi- ja Sisä-Suomen kirjastot 2017, Aluehallintovirastojen julkaisuja nro 62/2019, 2019.

<https://www.avi.fi/documents/10191/13272028/Julkaisu-62-LSSAVI/9e64689b-332d-444a-81e2-76fdcb61789>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto: <https://www.mll.fi>

Monilukutaitoa ja vinkkausta. Tampereen kaupunginkirjaston kotisivut <https://www.tampere.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/kirjastot/kurssit-ja-opetus/monilukutaito-ja-vinkkaus.html>

Mäkinen, Ilkka: Kirjaston huippuvuodet ja Suomen Pisa-menestys tulivat yhtä aikaa. Suomen kirjastoseura, 6.2.2018. <http://suomenkirjastoseura.fi/artikkelit/kirjaston-huippuvuodet-ja-suomen-pisa-menestys-tulivat-yhta-aikaa/>

Nuoret kirjastossa. Työntekijän opas. Nuorten Palvelu ry. 2. painos, 2016. https://issuu.com/nuortenpalvelury/docs/kirjasto-opas_esite_b5_2.painos_201

Nuorten Palvelu ry: <https://nuortenpalvelu.fi/nuorten-palvelu-ry/>

Pelikasvattajien käsikirja 2, (toim. Tommi Tossavainen et al.) Pelikasvattajien verkosto, Kavi, 2019. <https://pelikasvatus.fi/pelikasvattajankasikirja2.pdf>

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.docx

Pirkanmaan ja Keski-Suomen alueiden kirjastojen asiakaspalvelututkimus, 2018. <https://akepike.fi/kehittaminen/asiakaspalvelu/>

PISA-tutkimus ja Suomi. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://minedu.fi/pisa>

Rikkilä, Jarkko (et al.): Asiakaspalvelu PiKe-kirjastoissa – Uusin askelin kohtaamisiin, 2019. [kirjoittajat: Jarkko Rikkilä, Salla Hyökki ja Leena Parviainen] <https://www.tampere.fi/kirjasto/pike/pike-kirja/>

Sandell, Markku: Mitä PISA-tuloksista voi päätellä? Tutkijat kriittisinä: Eivät kerro Suomen koulutuksen tasosta. Yle-Uutiset, 15.1.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10011331>

Sintonen, Sara: Susitunti. Kohti digitaalisia lukutaitoja. Finn Lectura, 2012.

Suomen kirjastoseura: Kirjastoalan työntekijätutkimus, 2019. <http://kirjastolehti.fi/files/Kirjastoalan-Ty%C3%B6ntekij%C3%A4tutkimus.pdf>

Suomen kirjastoseura: Tätä et tiennyt kirjastosta, 3.4.2019. <http://suomenkirjastoseura.fi/artikkelit/tata-et-tiennyt-kirjastosta/>

Takala, Anna ja Takala, Sara: Medianuoruus: opas aikuisille. Mediakasvatusseura, 2019. <https://mediakasvatus.fi/materiaali/medianuoruus-opas-aikuisille/>

Terävä, Hanna: Isä! Ota kirja käteesi, niin poikasikin innostuu lukemisesta – Säännöllisen iltasadun lukeminen voi vaikuttaa merkittävästi lapsen tulevaisuuteen. Yle-Uutiset, 2.12.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10532482>

Vairimaa, Reetta: Heikkenevä PISA-menestys ei tarkoita, että nuoret olisivat entistä tyhmempiä – vaan tuhmempia. Helsingin yliopiston uutiset ja tiedotteet, 16.8.2018. <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/opetus-ja-opiskelu-yliopistossa/heikkeneva-pisa-menestys-ei-tar-koita-etta-nuoret-olisivat-entista-tyhmempia-vaan-tuhmempia>

Yhdenvertaisuuden edistäminen ja positiivinen erityiskohtelu: <https://www.syrjinta.fi/documents/10181/36404/Positiivisen+erityiskohtelun+opas/34593484-7b08-47da-a662-cceb6e4df28e>

YLE: Yläkoululaiset uskovat lukutaidolla olevan merkitystä tulevaisuudessa 2.9.2019.

<https://yle.fi/uutiset/3-10951402>

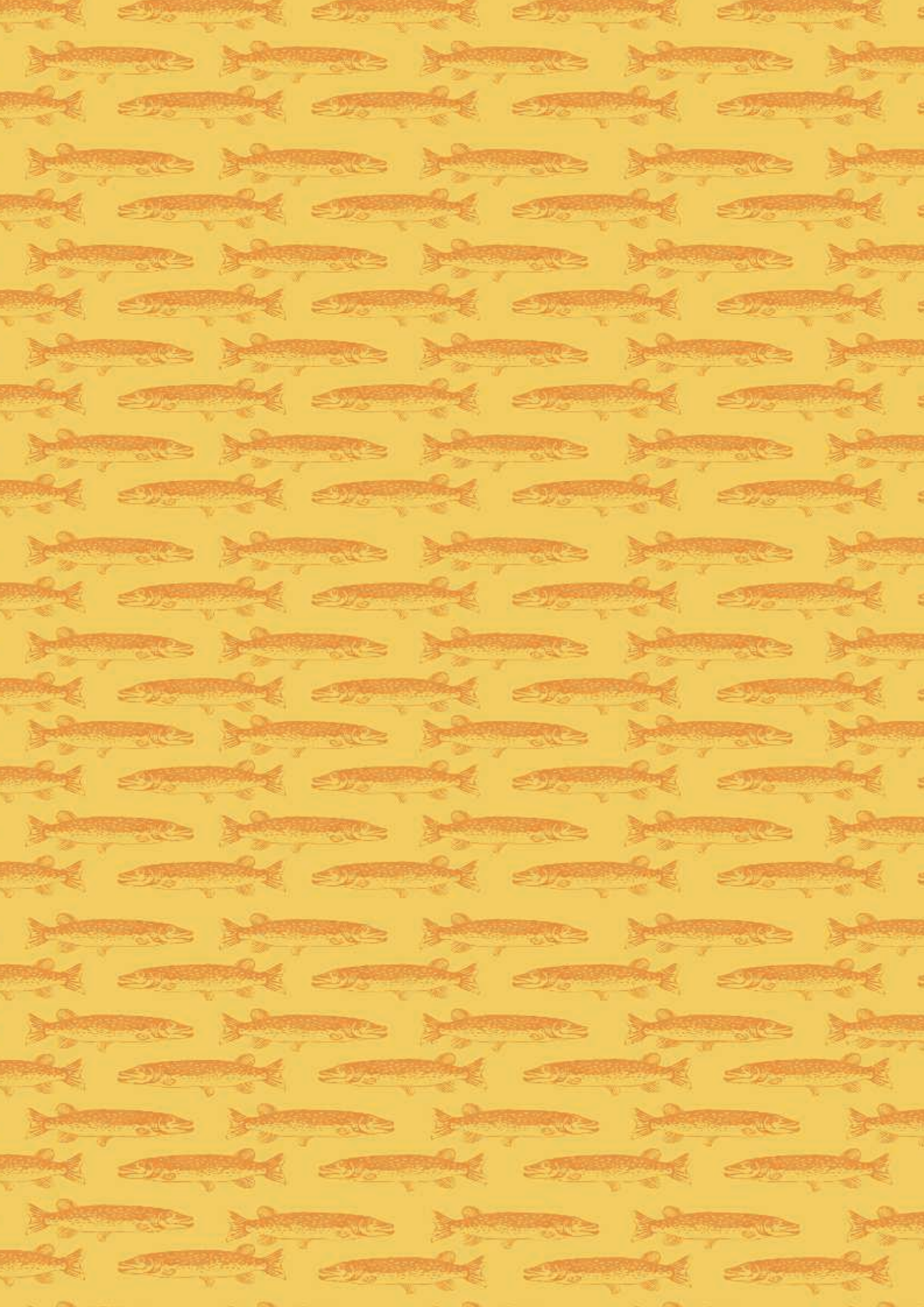
Yleisten kirjastojen käyttäjäkysely, 2018.

https://survey.taloustutkimus.fi/dashboard/kirjas-tot_avoin/

Yleisten kirjastojen saavutettavuussuositus, 2017.

http://shop.kuntaliitto.fi/download.php?filename=uploads/kirjastojen_saavutettavuussuositus_07_2017.pdf

PIRKANMAAN JA KESKI-SUOMEN ALUEEN LASTEN- JA NUORTENKIRJASTOTYÖ ON

...kohtaamisia: lasten- ja nuortenosastoilla käy aikuisten ja perheiden lisäksi himolukijoita, innokkaita opiskelijoita, vauhdikkaita pelihirmuja, kaveritaitojen oppijoita, ystävää ja aikuista kaipaavia, tukea ja rohkaisua tarvitsevia, porukassa hengailijoita ja muuten monenlaisia lapsia ja nuoria.

...sisältöjen tuntemista: työhön kuuluu olennaisena osana aineistoihin perehtyminen ja lasten ja nuorten elämään kuuluvien ilmiöiden seuraaminen. Huoli lukutaidosta heijastuu työhön konkreettisesti, asiakaspalvelussa opettajat ja vanhemmat kysyvät paljon lukusuosituksia.

...kirjastopedagogiikkaa: kirjastoissa käy runsaasti ryhmiä opetuskäynneillä ja vinkkauksissa. Käyntejä suunnitellaan päiväkotien ja koulujen tarpeita kuunnellen, mutta korostaen sitä, että kirjasto on vapaa-ajan palvelu.

Lanu-kirjastotyö Pirkanmaan ja Keski-Suomen alueella on myös iloa, hyötyä, lukemisen edistämistä, kumppanuuksia, asennetta ja osaamista! Opas perustuu yhteisissä työpajoissa esiin nousseisiin ammattimme ydinasioihin sekä kyselyyn, jonka vastauksissa alueemme lanu-kirjastolaiset kertovat työstään.